

LUBJANSKI ZVON



MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1909

Vsebina januarskega zvezka :

1. Rafael Mirt: <i>Izgubljene pesmi</i>	1
2. Vojeslav Molè: <i>Molitev</i>	3
3. Ivan Cankar: <i>Krivoča</i>	4
4. Nataša: <i>Pesem</i>	8
5. Dr. Jos. Tominšek: <i>V večnem mestu.</i> (Dalje prihodnjič.)	9
6. C. Golar: <i>Med žitom in klasjem</i>	16
7. Dr. Ivo Šorli: <i>Sam.</i> (Dalje prihodnjič.)	17
8. Dr. Karel Hinterlechner: <i>Slovenska znanstvena organizacija in naše vseučiliško vprašanje.</i> (Konec prihodnjič)	26
9. G. Koritnik: <i>Od brega se reka zelena vali</i>	33
10. Ivan Lah: <i>Grob</i>	34
11. Rusmir: <i>Poklic</i>	37
12. L. Pintar: <i>Satura</i>	38
13. Vojeslav Molè: <i>Ananke</i>	42
14. Podlimbarski: <i>Povest Ivana Polaja.</i> (Dalje prihodnjič.)	43
15. Petruška: <i>Grob ob cesti</i>	53
16. Vojeslav Molè: <i>Solnčna pesem</i>	53
17. Književne novosti.	
Dr. Jos. Tominšek: <i>A. Aškerc: Akropolis in piramide.</i> — Anton Medved: <i>Poezije II.</i> — Knjige „Slovenske Matice“. — „Ben-Hur“. — G.: <i>Ilustrovani Narodni koledar.</i> — Uradniški koledar. — Slovenski kmečki koledar. — Franc Rihar: <i>Andrej Hofer: Tirolski junak.</i> — Anton Jeršinovič: <i>Livijev komentar.</i> — Josip Gasteiner: <i>Josip Volc: Knjigovodstvo za dvorazredne trgovske šole.</i> — Latinski in grški prevod Gregorčičeve ode „Soči“	54
18. Glasba.	
Aljaževe skladbe. — Dr. V. Foerster: <i>Koncert Leopolda Godowskega</i>	58
19. Gledišče.	
Dr. Zbašnik: <i>Slovensko gledišče.</i> A. Drama. B. Opera in opereta.	59
20. Med revijami.	
Carniola. — „Slavjanski Mir“. — Češka revija „Vlast“	60
21. Splošni pregled.	
† Dr. Hinko Dolenc. — † Dr. Benjamin Ipavic. — Iz odborove seje „Slovenske Matice“. — Dr. Janko Leban: <i>Prešernovo pismo Bleiweisu.</i> — Vojeslav Molè: <i>Aleksander Świętochowski</i>	61

<i>Listnica uredništva</i>	64
--------------------------------------	----

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Knafovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.



Izgubljene pesmi.

1.

Miruje zaljubljena igra goloba,
kraljica src, ljubav, oprosti!
Ko dni viharne mine doba,
se prejšnje vrnejo sladkosti.

2.

Obrni, žena, gor oči,
nebroj sestic te tam pozdravlja,
med njimi oče Bog sedi,
življenja sanje blagoslavlja.

Na gori gasne zadnji kres,
ah, spet so tu noči Ivanje.
Tja v tihi gaj pojdiva brez
življenja sanjat sladke sanje.

Med brezami tu svet je kraj,
tu mesto vil leži zakleto,
očem nevidno, skrito zdaj,
nekdanj mogočno, ljudstvu sveto.

Le v blisku, kadar iznad gor.
zaplameni čez gaj ob Kolpi,
se zazrcali beli dvor
in kupole in zlati stolpi.

Samo, kedar vihar buči,
kedar vrhovi brez šumijo,
odmev čez Kolpo se gubi
in vil odnaša davorijo.

A pride dan, ko mati bo
rodila sineka junaka:
rogovi bojni vil pojo,
v oteto mesto ljud koraka.

Med brezami tu je sveti kraj,
tri sveče tu prižgiva, žena:
za dušo tvojo ena naj
gori, za mojo dušo ena!

Prižgiva, žena, sveče tri,
Ivanja noč, o breza bela!
Junak, ki se nocoj zbudi,
zanj tretja sveča bo gorela.

3.

Moja pesem viharo buči,
ko bojna tromba;
glava snuje, nevarno molči
ko črna bomba.

4.

Oj zbogom, vi ljudje pobožni,
prijatelji udani, zvesti!
Vam videl v duši sem podložni
preveč miru, dobrote cvesti.

A jaz sem grešnik in nasilnik;
le tam se čutim v svoji igri,
kjer mi preže na močni tilnik
prijatelji ko divji tigri.

Kako ne bil bi grešnik blažen?
Tako sladko je greh nevaren,
s hudiči in peklòm zastražen!
O bodi, Bog, mi blagodaren!

Življenje varno duše skruni,
nevarnost ljubi duša mlada:
ves dan veslati med tolmunì,
zvečer zaspati tik prepada.

5.

Kaj hoče tožba, kaj solze?
Ko kamen trdo stoj, srce!
In če te zgrudi bolečina,
ko meč zasikaj, ko ostrina!

Rafael Mirt.

Molitev.

Naj bo moj grob šumeči, bujni oljčni gaj,
naj z Vesno šepetajo mlade, sveže veje
in Favn v nevidne strune v gaju mi igray
in večni Pan naj se v grmovju bližnjem smeje,
pod bregom šumi morje
in v sinje vse obzorje
naj lije solnce prečisti svoj soj,
nad vsem naj solnčni drgeta pokoj!

Ne, Azrael! Naj bom večernice prelest!
Naj demon zvezde bom, ki iz noči trepeče,
izdam vsemiru vsemu naj o dnevi vest,
vsem zemljam, solncem, daljam vsem noči blesteče,
naj zadrhtim v daljine,
naj razjasnim temine,
za gore daljne naj se potopim
in v zarjah vekovečnih naj zgorim.

Vojeslav Molè.

Krivica.

Ivan Cankar.



ako je pač moji ulici v teh zimskih dneh? Kakor ji je bilo zmerom — temna je in pusta, vsa prazna, ker se njeni domovalci zavijajo v plahte, skrivajo v svoje brloge, če imajo brlog in plahto. Kdor se prikaže na ulici, gleda iznad visoko privihanega ovratnika plah in zlovoljen, premražen in sestradan; sneg mu škriplje pod koraki, hiti suh in upognjen, ne pozdravi nikogar; hiti pač po žalostnem oprasku, trkat na duri, pred katerimi bo dalje stal, preden bo potrkal, nego je bila dolga vsa žalostna pot . . .

Taka je moja ulica v teh zimskih dneh. Le včasih je malo izpremembe in malo glasnega življenja, takrat namreč, kadar se gospodar naveliča brezposelnega jetičnjaka ter ga z ženo, otroki in vso drugo brkljarijo požene iz brloga. To se godi teden za tednom, včasih tudi po večkrat na teden, in čudno se mi zdi, da se ljudje še niso privadili; še zmerom se zbirajajo v gručo, še zmerom jokajo, kriče in psujejo. Morda so se le privadili joku, kričanju in psovanju, da si tako olajšajo in razvedre pusto tišino teh zimskih dni . . .

Videl sem nekoč tako gručo. Droben, suh sneg je naletaval, tik pred Božičem je bilo. In vse se je vršilo kakor po navadi, samo gruča se mi je zdela gostejša in glasnejša.

Iz brloga so pognali Krepelko, krojača. Vsa brkljarija je bila že pred hišo, razmetana po snegu; ni je bilo veliko, pet grošev ni bila vredna; ampak otroški voziček je bil vmes, kajti otroškega vozička nisem pogrešil ob takih prilikah nikoli. Žena je stala na pragu, objokana, plaha, osramočena; poleg žene dvoje drobnih deklet, od mraza trepetajočih; vse, kakor je bilo zmerom in kakor je bilo v redu. V veži pa je stal gospodar, rdeč, debel, smehljajoč in si je s pazljivim očesom ogledaval to zanimivo komedijo, ki jo je bil sam ustvaril.

„Samo še do novega leta, gospod! Do novega leta še!“ je prosila ženska . . . Vse kakor po navadi! Da je bilo o vseh svetih, bi bila prosila: „Samo še do adventa, gospod! Samo še do adventa!“

„Pláčajte!“ je rekel gospod in se je smehljal.

„Človek bodite, gospod, bodite človek! Kam bi zdaj? Sneg je in mraz in Božič je blizu!“

„Pláčajte!“

„Pokleknite, otroci!“

Gospod pa je namršil obrvi.

„Kaj bi s to komedijo?“

In se je okrenil, kakor je bil širok . . .

Pred hišo je kričal zbor svojo pesem, ki sem jo tolikokrat poslušal in ki se nikoli ni izpremenila.

„Sramota!“

„Zverinstvo!“

„Hudodelstvo!“

„V mrazu! . . . V snegu! . . . Za Božič!“

„Zver!“

„Nečlovek!“

„Pobijte ga . . . Udarite!“

Ob tej poslednji noti se je gospodar vselej okrenil in hišnik je zaloputnil težka vrata. Tedaj je bilo komedije konec; pesem je polagoma umolknila . . . tišina, sneg in mraz; ulica je spet zadremala v svojo žalost kakor lačen otrok, ki je bil v poluspanju naglas zajokal . . .

Samo nekaj ni bilo v redu; Krepelke samega namreč nisem videl. Po navadi je stal Krepelka ali Brezina ali Petersilka v veži pred gospodarjem, metal kučmo ob tla, bil se s pestmi po votlih prsih, kričal in prosil in psoval, okrenil se navsezadnje do ljudi na cesti ter jim napravil dolgo, zmedeno in pretresljivo pridigo; včasih se je tudi zgodilo, da se je, šibek in bolan, kakor je bil, zaletel v gospodarja ter ga obdelaval s pestmi, dokler ga niso siloma odgnali . . .

Krepelka pa se je skril. Že od zgodnjega jutra ga ni videla žena, tudi sosedje ga niso videli. Kod je hodil, sam Bog vedi. Romal je, mislim, po tistih čudnih potih, ki drže navsezadnje v sramoto in obup — beganje, iskanje brez cilja, prosjačenje brez upa, polblazno terjanje „na podlagi človeške pravice do človeškega življenja“. To so bila pač njegova temna pota . . . Poznal sem jih že, ki so tako romali, in celo hodil sem že za njimi; pod noč so pocepali vsi . . .

Tudi Krepelka je bil truden, ko je ob poznem večeru omahnil v krčmo. Niso bile trudne samo noge, tudi srce mu je bilo čudno otopelo; vse je ugasnilo v njem, ostala je ena sama težka misel.

„Ubijem ga!“ je rekel naglas; ampak glas je bil čisto miren, kakor da je bil rekel: „Pozdravim ga!“

„Kaj pa blebečeš?“ se je okrenil gost ob sosednji mizi. „Kaj si vstal iz groba, Krepelka?“

Zares je bil Krepelka v lica tako siv in suh in zares mu je bilo čelo tako visoko vzbočeno nad vdrtimi očmi, da je bil bolj podoben polnočnemu blodniku nego živemu človeku.

„Nisem vstal iz groba,“ je odgovoril „temveč šele vanj pojdem nocoj!“

„Na cesti, kaj?“ ga je vprašal sosed prijazno, kakor da ga vprašuje o vremenu.

„Na cesti! . . . Prisedi k tej mizi, zakaj prelen sem in preveč truden, da bi vstajal sam . . . Zdaj poslušaj, da ti razložim!“

„Kaj bi razlagal?“ je skomizgnil sosed z rameni in je pusto pogledal. „Veliko sem že slišal takih zgodb, tudi sam sem jih že doživel . . . in mislim, da jo doživim ob novem letu spet . . . morda poslednjikrat . . . Ampak čemu bi se zaradi tega cmeril in čemu bi razlagal drugim ljudem? Je že tako!“

„Ni tako!“ je vzkipel Krepelka. „To se vpraša, če je na svetu pravica ali če je ni! Premisli: jaz nisem plačal — dobro! Gospodar me požene na cesto — dobro! Do tukaj je vse, kakor je bilo in kakor še dolgo bo. Pravijo, da je pravica — pa bodi pravica; preveč sem bolan, da bi se prepiral z njimi o teh visokih rečeh . . . Ampak preudari: za Božič na cesto!“

„Kako da ne za Božič? Jaz pojdem za novo leto; drugi pojdejo za svete Tri kralje, za Svečnico in za Veliko noč . . . Praznik je praznik in cesta je cesta!“

„Ne! Pretvarjaš se, nalašč se pretvarjaš! Zdi se mi, da že zdavnaj nisem več kristjan — o Božiču pa bi sklenil roke in upognil glavo. Romar, ki si nikoli ne odpočije, si odpočije za Božič; potnik, ki ne pozna krova, si ga poišče za Božič! Kaj mraz in sneg! Če bi najtoplejše solnce sijalo — za Božič ne na cesto, rajši v ječo! . . . Pognal me je — njegova pravica; za Božič me je pognal — njegov greh . . . Jaz pa sem sklenil in ne bom več razklenil!“

Sočutno se je nasmehnil sosed.

„Zmerom si bil otrok! . . . Če bi ti ugrabili hlebec kruha, bi ne trenil; če bi ugrabili tvojemu otroku zdrobljen piškot, bi planil!“

„Dobro si premislil . . . bil bi večji greh!“ je odgovoril Krepelka ves resen.

„Pa kaj si sklenil, kar ne bo razklenjeno?“

„Da ga ubijem! Zjutraj, ko sem se napravil na nespametna pota, sem rekel: natanko vem, da ne opravi nič; in kadar nič ne opravi, pojdem ter ga ubijem!... Tako sem se namenil; in storil bom brez kričanja in brez komedij. Še prav prijetno sem si izmislil: predenj stopim in mu porečem: Gospod, brez zamere, tako in tako... pogledajte, prosim, skozi tisto okno! On, bedak, se bo res okrenil, jaz pa ga udarim s kamenom na tilnik, z lepim okroglim kamenom, ki ga nosim v suknji že od jutra...“

Sosed mu je gledal v obraz, nato si je počasi točil ter je pil; ko je bil kozarec do kaplje prazen, je vstal ter je šel brez pozdrava.

Krepelka se je naslonil s komolci ob mizo; nič mu ni bilo žal za sosedom, celo prijetno mu je bilo, da je ostal sam s svojo mislijo.

„Malo predrznosti bo treba... napil se bom te predrznosti. Še krona je tukaj — za krono pijanosti bo dovolj... Ali bo molče treščil ob tla, ali bo zakričal, zastokal vsaj?... Škoda, rad bi mu videl v obraz, v tisti spačeni, bedasto prestrašeni, in v tiste zakrva-vele, izbuljene oči... In nato pojdem, kakor je sklenjeno... ne bom se prerekal z biriči in sodniki...“

Na steni je visela starinska ura; zahreščalo je, zdrknilo, z urnimi udarci je oznanilo uro osmo.

Krepelka je vztrepetal.

„Čas je!... O Bog nebeški, kod zdaj pač romajo, kod jokajo?“

Ves večer se ni bil domislil ne žene, ne otrok... nenadoma jih je zagledal kakor tik pred očmi — sredi puste temne ulice ihtече, od gladu omahujoče, od mraza trepetajoče.

„Kam si skril pravico, o Bog, kam si jo zakopal? Ti sam si imel krov in jasli za svoj sveti Božič!“

V bridkost je zatonila temna misel, sama iz bridkosti porojena; in v srcu ni bilo ničesar več nego bolest brez upa in brez poti...

Natakar je prišel mimo, položil je predenj časopis. Z motnim pogledom se je ozrl Krepelka na črne vrstice, ozrl se je vdrugič in se je nasmehnil.

„Kaj je drugače tudi še krivica na svetu... tudi še za sveti Božič? Kaj je nisem okusil sam?“

Bral je od vrste do vrste in njegove oči so gledale zmerom bolj osuplo.

„Kaj? Ali se res preliva eno samo morje solzá od vzhoda do zahoda? Kaj? Ali je reš ta moja bridkost le ena solza v tem strašnem morju?... Glej, ta človek je trpel, trpel je in poginil; en sam

je bil! . . . Glej, ta rod je trpel, trpel je in poginil . . . cel rod je bil! Tisoči se grudijo, padajo v grob — kdo joka za njimi? Milijoni trpe — trpe do groba; kdo jih tolaži? . . . Morje se preliwa brez konca in brez mej — solza pa se je spuntala! V kateri deželi sem živel, v katerem kraju, da vas nisem videl, bratje, ki ste bolj ranjeni od mene in ki nosite brez krika in brez ihtenja?“

Natakar je gledal nanj in je zmajeval z glavo; Krepelka pa ga je poklical.

„Čujte . . . ali je prepovedano ubijati?“

Natakar je vzdignil obrvi.

„Seveda je!“

„Dobro ste povedali! . . . Zdaj pa mi še prijazno povejte: koliko ljudi pa je v tem mestu, ki nimajo nocoj ne večerje, ne krova?“

„Desettisoč jih je . . . mislim!“

„Desettisoč! . . . In če bi vsak izmed teh . . . pa kaj bi govorila! . . . Še tole: ali ima po vaši sodbi vsak izmed teh desetih-tisoč po krono v žepu?“

„Težko, da bi jo imel!“

„Prisrčna hvala, prijatelj! Jaz namreč imam krono v žepu in še slavno gostbo napravim nocoj!“

Natakar je začuden gledal za njim, Krepelka pa se je napotil z dolgimi koraki proti sivemu predmestju; vesel in čist je bil v svojem srcu, kakor da je hitel paradižu naproti.

Tako je šel in Bog nakloni, da je šla zvezda ž njim . . .



Pesem.

Ne more ogreti ti duše mila beseda,
ne prošnja srcá, ne svetla solza v očeh . . .
Ne lica v ljubezni žareča, ne v straši blede,
ne pesem mila, ne usten boleštni nasmeh . . .

A to je igra . . . Ne vem, čigava izguba?
Pa kaj ti je mar, da srcé mi krvavi? —
Otožne ustne prosijo smrti poljuba,
milejše zvezde na grob — moje oči . . .

Nataša.

V večnem mestu.

Spomini. Dr. Jos. Tominšek.



utri odpotujem!“

Tako sem sklenil v petek opoldne, vročega 26. julija l. 1907., ko sem v preprostem hotelu („albergo“) blizu centralnega kolodvora v Rimu, končujoč svoj obed, obiral izmed sadja („frutta“) precej puhlo smokev. Ločitev mi ni bila lahka;

kajti v dobrem tednu dni sem se bil mestu toliko privadil, da sem se čutil skoraj domačega, a zanimivosti bi še bilo mnogo, mnogo, ki jih ni bilo mogoče niti z enim trenotkom pogledati, kaj šele študirati! In neprijetnosti le malo. Najbolj me je še jezilo, da je bilo sadje tu tako drago: dve črvivi hruški, trda breskev, dve mokasti smokvi za 80 centesimov — in to v tej vročini, ko telo koprne po sveži hrani. Pa kaj zato: ena malenkost napram mnogoštevilnim veličinam! Zdi se nam, da v tem večnem mestu postajamo i mi pritlikavci veliki, vsaj v toliko, da naše male potrebice ne glasujejo odločilno pri splošnih sodbah. Nekaj takega mi je šinilo preko misli in zadovoljno sem se lotil še druge, prav tako slabe smokve, z iluzijo, da je ona tisti idealni sadež, ki sem ga bil užival v Napolju.

Napolj? Kaj je Napolj proti Rimu? Telo in oko nam očara Napolj, morda tudi srce, a Rim! Rim nam prevzame vso dušo! Telesnost zanj izgine, v Napolju velja ona največ. Prelestna lega in okolica napoljska silita človeka k uživanju, k nasladi, k ekstenzivnosti; Rim stoji skoraj izven prirode, je — tako se nam zdi — kar neodvisen od nje, je njen gospodar; znotraj mu tli velikanska sila, ki ne pozna ovir, ne telesa in zlasti ne duha . . . „Vdaj se, če ne te zdrobim“, tako pravi Rim; „Vdan sem ti in se ti klanjam, vesel tvojih bogatih darov“, tako pravi Napolj prirodi in njenemu zetu — človeštvu! Napolj uživa, Rim zapoveduje — to je velika formula razvoja teh diametralno si različnih mest. In: Napolj je otrok silne prirode, a Rim sin silnih ljudi — to je ključ k formuli njunega razvoja . . .

„Jutri odpotujem!“ — Jedva sem začel uživati sad spoznanja, pa moram iti! Koledar in dejanske razmere ženejo potnika dalje,

veselega, da nese s seboj vsaj nekaj spoznanja. Zavest: „Videl si Rim“ ga že sama ob sebi zadovoljuje; saj je istina: naj vidimo še toliko sveta in prehodimo še toliko mest in zgodovinskih krajev, vedno se oglašaja tajna zahteva, da je treba videti še Rim! Kajti drugi kraji se kolikor toliko obnavljajo v raznih sličnicah, Rim je le eden! Kakor vsaka težnja vršiči v nekem uspehu, preko katerega postanejo želje manj načelne in zato manj strastne, tako doseže potovalec svoj višek, ko stopi v rimsko obzidje in premerja z lastnimi očmi najkolosalnejši dve svetovni stavbi: ob enem končiču mesta „kolosej“, na drugem cerkev sv. Petra. Prične se strmenje, gledanje, študiranje; dnevi hitijo mimo kakor ure in prehiti nas rok odhoda.

Za slovo sem še enkrat posetil najimenitnejše kraje v mestu, da si vtisnem kar najnatančneje v spomin njih konture in značilne posebnosti. Zdaj sem se pa tudi zavedal, koliko še nisem videl; previhiral sem torej še vse mesto in sem obračal svojo pozornost posebno na okraje blizu mestnega obzidja in blizu raznih mestnih vrat, najbolj proti vzhodu in jugu, koder se še ni prav vgnezdil moderni Rim z ravnimi ulicami in s hišami, kakršne so i pri nas v navadi v novih mestnih ulicah. Obhodil sem še precej zapuščena griča Aventin in Celij, obiskal otok v Tiberi in prestopil tudi prag več mestnih vrat, da vidim neposredno, kakšno je obližje mesta izven obzidja. — Proti večeru sem krenil na severni del mesta, poslavljat se od njega. Mimo Kapitolija sem prišel na živahni trg „Venezia“ in sem se šetal po širokem „Corso“ (Umberto I.) do važnega križišča „Piazza Colonna“, ko so baš luči prižigali. Vrvenje ljudstva na tem mestu me to pot ni zanimalo prav nič, obrnil sem se na desno v neznatno ulico „Crociferi“ in sem stal čez nekaj minut pred najlepšim vodnjakom rimskim, pred „Fontano di Trevi“.

Ta „fontana“ stoji ob južni steni palače „Poli“, zavzemajoč vso njeno širino, in je z ozadjem vdelana vanjo. Sredi stene stoji v dolbini mogočni Neptun, na levi mu boginja rodovitnosti, na desni boginja zdravja. Fontana sama sestoji iz vzorno izdelanih kipov različnih živali in stvorov, ki jim curlja voda iz raznih priprav, da se steka v velik basên. Kapljice so se blesketale v lučih. Pristopil sem, zajel vode v dlan in je izpil požirek; nato sem se obrnil proč in vrgel nazaj preko glave eno tistih težkih laških desetec v vodo. Ta požirek vode in ta dar sta običajno slovo iz večnega mesta, obenem pa zagotovilo, da se še vrnemo. Voda iz te fontane je baje najboljša

v Rimu; je li res ali ne, ne vem; kajti pil sem v Rimu edino njo in tudi njo le za slovo. V vročih mesecih naj se varuje vode za pijačo, kdor ni trden v želodcu. „Fontana di Trevi“ je potomka starega vodovoda „Aqua virgo“, ki ga je bil Agrippa l. 19. pr. Kr. iz Kampanje nad 20 km daleč napeljal v mesto. Pozneje ga je popravljala cesar Klavdij in papež Nikolaj I. je napeljal l. 1453. glavni odtok baš k naši fontani; isto vodo imajo tudi vodnjaki na trgih „Spagna“ (pod gričem Pinciem), „Navona“ (zapadno od Pantheona) in „Farnese“ (pred Farneško palačo, ne daleč od Tibere, blizu Sisto-vega mosta).

* * *

1.) Opravivši ta nalog pietete, sem mogel odpotovati. Vse drugače je pač v preteklih časih učinkovala beseda „odpotovati“ na potnika nego dandanes. Skoraj žal mi je bilo, da današnja prometna sredstva molče uničujejo vso romantiko ali vsaj idilnost potovanja in odpotovanja. Nekaj listanja po voznem redu („Orario“), spravilo treh srajc in dveh knjig — zdaj pa plačajmo račun v hotelu, vzemimo v roke vozni listek, ki ga imamo davno pripravljenega, in čez nekaj ur bomo vdihavali že toskanski ali kampanijski zrak, kakor pač hočemo. — Prvo poslopje, ki se ž njim seznanimo v kakem mestu, je kolodvor. Vsi so enaki, rimski nič drugačen kakor katerikoli v Berlinu, v Baselu, v Frankfurtu, v Pragi. V dimu, s hrupom, med premogovimi skladišči in prerivajočimi se tovornimi vlaki smo pridrdrali v Rim, oddrdramo iz njega. Kaj se briga današnji potnik za slavna rimska obzidna vrata „Porta del Popolo“, „Narodna vrata“!

„Porta del Popolo“! Tujec, ki je prihajal od severa — takih je bilo vedno največ — romar je koprnel, da bi zagledal ta lepa stara vrata, postavljena v visoko obzidje. Odtod pelje proti severu prastara Flaminijeva cesta, ki jo je zgradil cenzor Flaminius že l. 220. pred Kr., v ravni črti do Tibere. Čez reko je postavljen mogočen kamenit most, starorimski „pons Milvius“, zdaj Porte Molle (ali Milvio). Pri tem mostu se je za naše prednike začejala bližina Rima; preden so stopili čez reko, so se okrepčali v dobrih tostranskih „osterijah“, ki jih zdaj posečajo rimski izletniki, potem so s svečanostnimi občutki stopili na most, katerega temelji so še starorimski iz prvega stoletja pred Kr., in se bližali in bližali mestu. Pač stoje ob cesti hiše, a to še ne more biti Rim, veliki Rim! Na levi strani se raztezajo griči (tu je zdaj mestni park, še ne-

izgotovljen), vile spremljajo cesto, a Rim še ni! Kar se zavije cesta malo na desno in impozantna „Porta del Popolo“ stoji pred nami. Da! tam onostran je večno mesto! Saj se vidi skozi široko odprtino vrat visoki obelisk na prostornem trgu (Piazza del Popolo) ob vratih in vidi se vrvenje ljudstva po glavnem „korsu“ (Corso Umberto I.), ki pelje naravnost proti jugu za obeliskom, kakor bi bil on kažipot; in če je jasen dan in če imamo dobre oči, vidimo čisto na koncu „korsa“ kot zaključek obzorja del zgradb na Kapitoliju! Tak pogled človeka prevzame.

Nalašč sem se bil enkrat peljal s cestno železnico izven vrat „del Popolo“, da bi si ob povratku v mesto mogel predstavljati vtisk, ki ga dobi potnik, bližajoč se mestu od te strani. Res, skoraj zavidal sem prednikom, ki so se tedne in tedne stiskavali po nerodnih vozovih ali brusili cestno kamenje, a naposled z mogočnim zadoščenjem srečne uspelosti velikega truda stali pred Rimom na tako reprezentativnem mestu! — Kaj je nasproti temu prvi prizor, ki se nam nudi, ko izstopimo na velikem centralnem kolodvoru („Stazione di Termini“)? Lepe moderne hiše se dvigajo nasproti kolodvoru in ravne nove ceste drže v pravilni vzporednosti (Via D'Azeglio, Via Cavour, Via Manin, V. Gioberti) doli v središče mesta. Vse je na prvi pogled lepo, moderno, pristno „rimskega“ — se nam zdi — ni tukaj nič. Seveda: če se pričnemo natančneje ozirati, če prehodimo kakih sto korakov v katerikoli ulici, potem se pojavi hitro zdaj tu, zdaj tam kak „rimski“ znak in te ulice nas peljejo celo naravnost v osrčje starega Rima. Kolodvor stoji pač tam, kjer se je najprej pričel razvijati „novi“ Rim izza l. 1870., ko je postal glavno mesto zedinjene Italije. Do l. 1907. je bil pri kolodvoru (vzhodno) ohranjen še največji kos prastarega „servianskega“ mestnega obzidja, postavljenega vsaj poltisoč let pr. Kr. Vpraša pa se, koliko tujcev je sploh pogledalo tisti 30 m široki in 15 m visoki nasip? Železniška uprava je brezobzirna; za postajo rabijo več tirov in nji na ljubo so proti jeseni l. 1907. pričeli razkopavati in odvažati zid, ki ga je, kakor poroča povestnica, oskrbel bajni kralj Servius Tullius.

Šele pri odhodu sem se zavedal tega nerimskega vtiska pri prvem pogledu s kolodvora v mesto. Kdor je količkaj znanec v Rimu, pa se bo pri izstopu s kolodvora ozrl tudi na desno stran, ne le naravnost. Na desni strani mole namreč iz raznega rastlinja in iz novejših stavb ostaline velikanskega Dioklecijanovega kopališča in odtod naprej proti severovzhodu se počasi dviga grič Kvirinal (Quirinalis), naseljen že v davni predzgodovinski dobi, domovje

Sabincev, ki so se združili s prvotnimi Rimljani (na Palatinu) v eno občino. Na Kvirinal se naslanja Monte Pincio, stari Mons Pincius, ki pa v zgodovini starega Rima ni imel pomena in niti pravega imena ne, a je bil vedno in je zlasti dandanašnji nekak rezerviran, plemenit prostor. Črta, ki si jo mislimo potegnjeno v smeri ulice „del Tritone“ in trga „Barberini“, deli oba griča. Kvirinal (in še bolj njega vzhodni sosed Viminal) je ves pozidan, izvzemši nekatere nasade, zlasti veliki park ob kraljevi palači; M. Pincio pa je še v precejšnjem obsegu viden kot grič in to zopet najlepše iz okolice ob vratih „del Popolo“, do katerih se razteza; mestno obzidje, ki je potegnjeno od teh vrat proti vzhodu, se zareže v grič.

S trga „del Popolo“ je pristop na Monte Pincio prekrasen. Grič je bil proti trgu prvotno precej strm; to strmino so porabili za tri terase, zvezane s stopnicami in okrašene s stebri, lopami in z vsem rastlinskim lepotičjem južnega podnebja. Vrhnja terasa je obenem vrh griča, ki nas pozdravlja že od daleč z bujnim zelenjem; vsa vzhodna stran obsežnega trga „del Popolo“ je namreč namenjena le dohodu na M. Pincio; zato je pa tudi dosežen efekt kakor malokje na svetu, posebno zvečer, ko se grič koplje v blesteče rumeni zarji. Nervozni mestni ropot je segal od nekdanj tu semkaj ublažen; veliki politični in verski načrti se niso ukrepali v tem zatišnem, stranskem kotu mesta, dočim je često za to služil bližnji Kvirinalski grič, ne samo v starem veku, ampak od 16. stoletja dalje kot poletno bivališče papežev in zdaj kot kraljev dvor. Bojni krik se je pač razlegel včasih blizu njega; saj stoji mestno obzidje tik ob njem. A krik ni veljal njemu; kajti za prirodno krasoto se vojščaki niso borili; ampak veljal je mestu v celoti in središču gospostva in mogotstva. Ko so dne 20. septembra 1870. leta zedinjeni Italijani stali pred Rimom, je idilni M. Pincio slišal, kako so se razpokavale bombe, ki so jih metali celih pet ur v mesto; a njemu se ni zgodilo nič; topovi so bili namerjeni drugam. In ko so naposled vojaki korakali v mesto skozi vrata, ležeča v njegovem okrilju („Porta Pia“), je pač slišal, kako so nazdravljali prvemu italijanskemu kralju Viktorju Emanuelu, a nanj ni mislil nihče; čete so šle mimo njega. Spominja pa na ta dogodek ulica, ki pelje od vrat „Porta Pia“ v mesto in naravnost na Kvirinal: imenovali so jo „20. september“ („Venti Settembre“) in po tem vzoru je nastalo še več ulic tega čudnega imena drugod po Italiji.

Ob hrupu in prevratu torej nihče ni mislil na Monte Pincio in velika zgodovina se nikoli ni vršila na njem. A malo človeško

življenje s hudimi bolečinami, pritlikavskimi le v razmerju napram veseljstvu, in s sladkimi strastmi, nepomembnimi le pri uživanju velikih političnih in vojaških uspehov, to se je umaknilo z velikega javnega pozorišča sem v sredimestno prirodo, uživati in se jokati. Velik umetnik življenja, starorimski bogataš Lucullus, je imel tu svoje čarobne vrtove in je hodil sem uživati in počivati, kadar se je naveličal vojske z mečem in z jezikom. In propala krasotica Messalina, brezstidna žena slabiča cesarja Klavdija (Claudius), je te tihe vrtove napolnjevala z razkošno nesramnostjo... Prišli so drugi časi; divji narodi so besneli ob Rimu, a iskali so le trdnjav in bogastva; kaj so jim bili mirni, tihi vrtovi, mična jezercja, umetno gojeno grmičje! . . . A za njimi so prišli drugačni zmagovalci sveta, tihi in vdani; ti so se udomačili na griču: bili so avguštinci, ki so imeli svoj samostan poleg cerkve S. Maria del Popolo; v njem je bival mesec dni l. 1510. ali 1511. tudi avguštinec Luther. Samostanska last je bil tudi M. Pincio. Samostan je zdaj izvečine podrt, omenjeno cerkev pa, ki stoji takoj ob vzhodni strani vrat „del Popolo“, hodijo mnogoštevilni tujci ogledovat, posebno zaradi krasne kapele „Chigi“, ki jo je zasnoval Raffael kot stavbo in načrtal zanjo prelepe mozaike v prelestnem tedanjem slogu, združujočem krščanske motive z antičnimi.

Zdaj je Monte Pincio javno šetališče („Passeggio pubblico“) v vseh višjih svojih delih in ob mestnem zidu; kar ga je nagnjenega proti mestu, ta je pozidan in preprečen z ulicami. Šetališče je staro že sto let in zato res vsestranski razvito; zlasti proti večeru se tu radi zbirajo Rimljani, vobče le boljši sloji in zlasti taki njih zastopniki, ki jim že preseda šetanje le med ljudmi doli na „korsu“. Saj je res prijetno najprej se pomešavati po vrvenju na „korsu“, ki je najživahnejši na nasprotnem, južnem koncu, potem pa se izmotati iz ljudi in vdihavati prostejši zrak na severnem koncu „korsa“, na trgu „del Popolo“, in naposled še kreniti na desno in se ustaviti na gorenji terasi Pinciovega griča. Sicer je treba pripomniti, da se Italijan počuti na višku zabave obično le v veliki družbi; sentimentalno, globoko uživanje prirodne krasote, ki se mu vdajamo mi, ne prija njegovemu temperamentu. Zgrabi ga tudi ta, to je istina, a ne pride mu na um, da bi jo cele ure, morda molče ali celo sam — užival! Za izprembo, da! Zato opazujemo na zimskem „korsu“ kljub bližini Pinciovega griča v prvi vrsti isto kakor povsod drugod v Italiji: ljudstvo se ne naveliča hoditi po tisti ulici gori in doli, ne prehodi niti cele ulice, ki je vendarle dolga poldrugi

kilometer, ampak samo južno polovico (do trga „Colonna“). Le redki so tisti, ki pridejo do obeliska na trgu „del Popolo“, in še manj jih je, ki se odločijo za Monte Pincio. Ko sem ob krasnem popoldnevu in še lepšem večernem mraku pohajal po njegovih drevoredih in opazoval številne doprsne kipe raznih slavnih mož iz stare in nove zgodovine, me je srečavalo tu razmeroma malo ljudi. Največ jih je bilo pri kavarni sredi nasadov; in na robu terase je stala vedno gruča — tujcev, občudujoč razgled; prostor ni dovolj visok, da bi se mogle pregledati, izvzemši bližnjo okolico, podrobnosti v mestu; zato pa stopajo tem bolj v ospredje prve znamenitosti: kupola sv. Petra se dviga nad vso okolico s svojo veličastnostjo; izrazito gospoduje med malimi sosedi palača na Kvirinalu in za njim v ozadju se ostro začrtavajo v obzorju konture novih stavb na Kapitoliju ter cipres na Palatinu. Sv. Peter — Kvirinal — Kapitolij in Palatin, trije znaki treh dob! Treh? Morda so vse tri samo ena? Zamislimo se, znak, da smo tuji . . .

Naravni podaljšek nasadov na M. Pincio je onkraj obzidja velik kompleks poslopij, kipov, drevoredov, trat, ribnikov in drugih mikavnosti, ki se v svoji celoti imenuje „Villa Borghese“, zdaj ponepotrebno prekrščena v „Villa Umberto I.“ Izdelava se (in je zdaj morda že izgotovljen) v njo neposreden pristop s Pinciove terase preko obzidja po lepem viaduktu. Jaz sem šel v njo po navadni poti: ven čez vrata „del Popolo“ in takoj na desno ob zidu (Via delle Mura) skozi krasen portal pod visoko drevje. „Villa“ je jako obsežna, tako da se tu reš lahko razhodimo; vsak korak nas čaka kako iznenadenje: vodometi, kapelice, posnetki antičnih stavb in slavolokov, jame, potem naenkrat kravarna (vaccheria), kjer se dobi sveže mleko, povsod se zeleni južno rastlinstvo, izkratka, dovolj izpremembe. In naposled, na vzhodnem koncu še slavni muzej Borgheski v takozvanem „Casino“. — Vsa ta skupina je od l. 1902. javen park, ki ga je kupila država in ga podarila za takega Rimu. Očita se mestu, da so pod njegovo upravo postali nasadi precej zanemarjeni; jaz tega ne morem presoditi, a reči moram, da so se mi zdeli prav samotni. Pestunje z otroškimi vozički so me srečavale; le pred muzejem, katerega galerija slik med rimskimi zaostaja edino za vatikansko, sem naletel na gručo tujcev s ciceronom. Za povprečnega Rimljana je ta vila že predaleč in za mestno upravo morda tudi; zato se odriva tu sem tisti nakit, ki kje drugje nima prostora. Dobro se še spominjam, kako so pisali l. 1904. nekateri listi, da je nemški cesar spravil Rim v zadrego, podarivši mu kip

Goethejev. Mestni očetje so preudarjali, kam ga naj postavijo, da ne bi bil užaljen darilec in da bi se ne spotikal narodni ponos italijanski. In umestili so Goetheja tu semkaj, ob križišče potov blizu omenjene kravarne. Posetniki muzeja in tisti, ki vstopijo v „villo“ od juga, skozi Pincianska vrata (ne od zapada skozi vrata „del Popolo“), prihajajo vsekakor mimo njega. Spomenik je sicer res lep. — No, in podobno so se odrezali Rimljani leto pozneje (1905), ko jim je bil podarjen Francoz Viktor Hugo. Postavili so ga v to „villo“, samo malo više, pod nasade, ki obdajajo majhno jezerce. — Precejšnja raznoličnost že v prvotnem načrtu te „ville“, ki si jo je uredil s prav umetniškim okusom v 17. stoletju kardinal Scipio Borghese, pač pripušča, da se na tem obsežnem prostoru umeščajo predmeti, ki niso med seboj v nikakršni zvezi, a prevelika pestrost bo nastala, če se bodo baš tu postavljali spomeniki vseh vrst. Vsekakor se še namerava na tem mestu posvetiti spomenik kralju Umberto; na ta račun so tudi že zdaj „Villo Borghese“ oficijalno preimenovali v „Villo Umberto I.“

Po solnčnem zahodu se „Villa Borghesa“ zapre; v takih predmestnih šetališčih bi v temi itak ne bilo varno in Italijanu, ki se hoče izprehajati, niti na misel ne pride, da bi ob tem času v kakem takem kraju iskal hladila in razvedrila. Temu služi „korso“! Še tisti obligatni parčki, ki se v naših krajih radi zatekajo v diskretno temo alej in stranskih koticov, se čutijo na „korsu“ ali vsaj v njega bližini najbolj „sami med seboj“. Kdo bo v taki množici pazil na dvojico!

(Dalje prihodnjič.)

Med žitom in klasjem.

Med žitom in klasjem je svetla noč
in polna je tajnega krasa —
kako tvoj poljub in objem je vroč,
devojka ti vitkega stasa!
Prelepo je polje, cvetočih oči,
in vonj omoten iz klasja dehti,
po njivah se mesec razliva —
a zaljša in slajša je deklica živa,
kot zvezda med žitom se vsa blešči.

In cvet se ji poljski globoko klanja
in božje oko strmé nad njo sanja.

C. Golar.

Sam.

Dr. Ivo Šorli.



1.

Simon Sedej je stal ob oknu in je gledal malomarno ven na strma, zelena brda. Samo včasih se je obrnil in se je nasmehnil, če je preklel kateri izmučenih in naveličanih sopotnikov že desetič z istimi besedami posebno zadnji del vožnje po pusti soteski, tako globoko med hribe zarezani, da se ni videlo niti enkrat nebo nad njo.

Toda vlak ni bil kriv. Tolkel je s svojimi težkimi železnimi nogami besno ob tla in hropel, kakor bi se mu že samemu zase mudilo iz neprijazne sence, ki je ni hotelo biti konca.

No, slednjič vendar! Žarko solnce se mu je razlilo naenkrat čez glavo in potem hipoma čez vse dolgo zmajevsko telo, da je divje-veselo zavriskal in se zakadil kakor blazen ven na široko, svetlo ravnino. Toda le za trenutek, in že ga je pritisnil strojevodja, njegov gospodar, ki mu je sedel na tilniku, da je zamolklo zatulil in se splazil potem proti velikanski beli hiši sredi polja, kjer ga je čakala že nova gruča ljudi, da se obesi nanj na njegovi poti. Še dvakrat, trikrat mu je prhnilo iz nosa v besnem, živalskem sovraštvu in potem je trepetajoč obstal.

Simon Sedej je pogledal proti peronu in obraz se mu je hipoma stemnil. Vsa gospoda iz trga je bila tam. Ko bi se bil spomnil prej, da hodijo ravno ob tej uri sem gledat tujce in čakati, ali ne izstopi kak znanec, bi si bil izbral drug vlak.

Sicer sami prijatelji, celo dvoje, troje bivših ljubic vmes, — vsi bi mu pridrli z glasnim veseljem, pristnim ali hlinjenim, naproti, če bi se jim prikazal zdajle on, ki jim je prinesel življenja za deset, kadar je prišel: ljubezni in ljubosumnosti, zabave in jeze — toda bilo mu je pretežko pri srcu, da bi mogel prenesti njih šumne pozdrave.

O, saj ni bil prišel zato! Samo grozen strah ga je bil obšel, ko je konstatiral sam na sebi, da mu ni več pobene rešitve in da je celo čisto blizu njegov konec: strah pred pusto bolnično sobo, strah pred brezbriznimi ljudmi, ki bodo opravljali okrog njegove

postelje samo svojo hladno dolžnost, strah pred tujino, tujko, ki mu je prihajal njen dih že zdaj tako strašno mrzel v srce.

In tedaj je stala mahoma domovina, mati, pred njim. Kakor bolnega otroka ga vzame v naročje in ga zaziba mehko v zadnji sen. Tisto široko, svetlo, mogočnomodro nebo bo nad njim, ko bo sedel sam nad domačo dolino, in veliko solnce na njem in tihe prostrane njive pod njim. Na mehki trati bo ležal od jutra do večera in bo postajal bolj in bolj truden in se bo pogrezal globlje in globlje . . . In potem zaspi, da sam ne bo vedel kdaj. Nihče več ga ne bo smel dramiti, nihče več ne bo smel izpregovoriti glasne besede ž njim . . .

Spomnil se je bil prav te družbe iz trga in brezkončni gnus ga je stresel. Prvo uro, ko pride domov, naroči materi, naj odžene vsakega, ki bi prišel, z brezobzirno besedo, da hoče biti sam!

Tak je bil njegov sklep, ko je stopil v vlak proti domu. Tisti hip, ko je zabrlizgala piščal in so se prvikrat obrnila kolesa, je hotel, da je zaključeno življenje in da se prične njegovo umiranje. Kakor ranjena žival, ki se skriva v hosto, da počaka tam svoj konec, je hotel vsemu ubežati.

In zato je skočil zdaj po oni strani na tla in je hitel, skrit za vagoni, proti plotu na drugem koncu. In z enim skokom je bil zunaj na polju ter je zavil naglo po stezi na tej strani reke v prelepo stransko dolinico, sredi katere je ležala njegova rojstna vas.

Dospel je hitro do dreves in se je ozrl na cesto na onem bregu.

Gospoda iz trga se je vračala ravno čez veliki most; a ko je bila tam, se ni obrnila na levo proti domu, ampak na desno v njegovi smeri.

Sedej je obstal. Cesta je bila tako blizu, da bi ga morali spoznati, če bi šel dalje. In morda se vrnejo celo čez brv po tej stezi nazaj.

Sklenil je, da bi se jim vsekakor skril; za enkrat pa je hotel počakati, da se spravijo nekoliko naprej.

Naslonil se je na drevo in je gledal tja, da bi videl natanko, kdo so.

Dame so govorile živahno in vse vprek; od gospodov se je slišal čez reko samo kak smeh. Hodili so skupaj; samo gospa zdravnikova je bila s svojim kavalirjem nekoliko zadaj. Ah, lepa, grešna, poetična gospa zdravnikova! Lani, prav ob tem času sta

bila začela onadva . . . Morda bi se bil še pozdravil, vsaj za nekaj časa, da je ni srečal te lačne volkulje . . .

Ustavila se je zdaj pod jablano ob cesti in se je obrnila sem, da ji je mogel videti v cvetoči obraz. Tudi njenega spremljevalca je videl zdaj natanko, a ga ni poznal.

Morda ga je komaj sama poznala; ampak to je vedel, kaj mu je rekla v tem hipu, ko je pokazala med veje. Isto, kar njemu lani, ko je obstala ž njim prav tako pod tem drevesom: „Glej, kakor ta krasna jablana stojiš na polju mojega življenja, ljubček! In kakor to cvetje konec njenih vej so sladke in bele tvoje besede v temini moje noči.“

In potem je šla ž njim dalje, kakor gre zdaj z onim tam. In danes leto, danes dve leti, danes tri leta pojde prav tako in poreče prav iste besede, ker se ji zdijo lepe. In jablana bo cvetla prav tako in prav tako bo zahajalo solnce . . . Samo njega ne bo nikjer več!

Kako je pravzaprav ostudno vse to, — vsi ti zdravi, kričeči ljudje in vse te cvetoče jabolane, ki stoje ob cesti, da kaže gospa zdravnikova nanje in primerja svoje umazano življenje ž njih čistimi cveti! . . .

Za drugim ovinkom se je prikazala izza brda tudi njegova hiša. Stala je na holmu nad vasjo, nekoliko v ozadju. Mimo nje je peljala pot še dalje gori na pokopališče vrhu griča.

Tja gori ga poneso danes tri, štiri mesece. Videl je natanko belo krsto in dolgo vrsto ljudi za njo. Tudi gospoda iz trga je bila prišla. Kmetje molijo, te pa je samo groza, ker jih spominja gosposki tovariš v krsti še bolj, da pride tudi nanje enkrat vrsta.

Stal je kakor pribit na istem mestu, gledal je tja in je videl izprevod . . . A čudno, — čisto nič ga ni bilo strah . . . Saj je vseeno . . . eden malo prej, drugi nekoliko pozneje . . . Neznosno bi bilo samo, če bi vedel človek, da bo gospe zdravnikovi in vsem tem ničevim ljudem prizaneseno. Pa jim ne bo, in vsi pridejo počasi za njim!

Visoko, shujšano telo se mu je zravnalo in pod močnimi brki mu je zaigral zadovoljen nasmeh, ko je prinesel vetrček razposajeni krik družbe tam daleč pred njim sem čez.

„Vam že še preide! Čakajte, še strašit vas bodem hodil! In zdaj vam bom neprestano za petami, vragi! Nič se ne bom skrival jaz vam, vi se boste skrivali pred menoj!“

Strastna ključovalnost ga je naenkrat obšla. Ko je bila družba prišla do vasi, je počakal, da bi videl, ali se vrne po cesti ali

pride sem na to stran; in ko je videl, da si je izbrala zadnjo pot, ji je šel počasi naproti.

Prišel je ravno do brvi, ko so dospeli oni izza drevja na nje drugi konec. Obstali so kakor na povelje in so strmeli nemo sem, ko je korakal sam čez deske. Gledal je naravnost tja in na vseh obrazih je bral isto presenečenje, isto grozo in isto obsodbo.

Široko je zamahnil s klobukom in bilo je kakor znamenje, da so se spomnili in ga kričeče, preveč kričeče pozdravili.

„Vi tukaj! Kaj je vas privedlo tako nenadoma? Velika noč? ...“ je vzkliknil zdravnik, ki je bil prvi in mu je iztegnil svojo roko naproti.

„Ne Velika noč, ampak umirat sem prišel! Zato, ker bi počival rad v domači zemlji. Preveč stane vožnja v krsti, pravijo, — žive mrličje prevažajo pa še za isto ceno kakor žive ljudi.“

Govoril je mirno, a tako glasno, da so ga slišali vsi, in s tako trdim obrazom, da so vsi okameneli in obstali molče pred njim.

Prvi se je obvladal zopet zdravnik.

„Kaj pa govorite, prijatelj! Kdo more reči — — —“

Sedej je obrnil počasi svoje hladne, ostre oči vanj.

„Gospod doktor, oziroma v tem slučaju: gospod kolega, če mi odpustite oni zadnji delček zadnjega rigoroza; kaj se bomo še mi med seboj imeli za norca? Še tri, kvečemu štiri mesece, kaj ne?“

Gledal ga je tako neizprosno, da je povetil oni svoje oči pred njim in ni mogel ničesar izpregovoriti.

Ali naenkrat se je ozrl Sedej po drugih in se je ustavil slednjič na gospe zdravnikovi.

„No? Niti ene besede tolažbe od nikoder? Ali ste me že vsi tako hitro pozabili in tako hitro zapustili?“

Tem bolj ledene in strupene so bile te besede, ker jih je gorko in otožno izgovoril.

Gospa zdravnikova je prebledela kakor smrt in je napravila z roko nehote majhno gesto predse.

„Kako čudno govorite, gospod Sedej!“

„To se vam le zdi, gospa! Zato, ker še niste vajeni. Danes dva meseca se vam ne bo zdelo prav nič več čudno. Če bom takrat namreč še živ. Ampak oprostite, gospoda, nesti moram to veselo novico še svoji materi. Klanjam se!“

Odkril se je zopet posebno globoko ter je naglo in ves čas visoko zravnan odšel.

Na polju tik pred vasjo je zagledal Pečnikovega Mohorja. Mož je strnil roke, ko ga je ugledal, in čez ves obraz se mu je zasvetilo.

„O, sam Bog vas je prinesel, gospod! Kolikokrat smo mislili na vas! Z našim Jakobom, veste, je zmerom slabše. Nobeden mu ne more pomagati; in tako smo si mislili, da boste vi, ko pridete... Tisto lani ga je tako pokrepčalo.“

„To so vse prazne stvari, Mohor. O svetem Mihelu ne bo ne Jakoba, ne mene več. Kaj dobrega mu še privoščite namesto premoženja. In tolaži naj vas, da moram umreti tudi jaz, ki sem hotel druge zdraviti.“

Nasmehnil se je prijazno in je hitel dalje. Dokler je mislil, da gleda Mohor še za njim, se je držal siloma pokoncu, potem pa se mu je naenkrat ušibilo izmučeno telo in ves sključen je zavil po stezi za vasjo po bližnjici gori proti domu.

Od vseh strani so vstajale mrke sence iz mraka, ki se je začel že razprostirati po dolini, in so iztegovale po njem svoje blede roke; in vsakotoliko mu je bilo, da bi se jim dal objeti, da bi se jim naslonil v naročje in se razjokal nad svojim mladim, a že ugasujočim življenjem. Toda vselej je privzdignil zopet s trdim izrazom svoje oči, da bi jih oplašil in jim pokazal, da je še vedno močna njegova volja.

„Če ne morem držati svojega telesa več pokoncu, svojo dušo bom tiščal do zadnjega vzdihla kakor v kleščah!“

Dospel je do starodavnega hrasta, odkoder se je videlo čez vso dolinico do kolodvora in odkoder je držala pot po ravnem do njegovega doma.

Razgrnilo se je bilo cvetja visoko v zraku v eno samo blestečo se streho, vse tja doli mimo vasi, da je bilo čudo videti; tam daleč na nasprotnih gričih pa se je belilo, kakor bi se paslo tisočero ovčic.

Stal je nepremično in je gledal mrzlo v ves ta kras. Zunaj njega je bil in nič več ni imel opraviti z njim.

„Čudna reč, ko ti ne segajo cvetoče veje več v srce in se njih mehki konci ne potaplajo več dobrikajoče vanje!“ je vzdrltel. „Pa je vseeno lepo! Človek samo ne sme misliti vedno le na svojo malo, nevažno usodico.“

Vesel je bil samega sebe, da je tako hitro premagal slabost, zakaj bal se je, da mu bo bolj hudo, ko ugleda tako blizu pred seboj zadnji konec svoje poti.

Toda, kakor hitro je stopil na domače dvorišče, mu je postalo zopet mehko pri srcu. Okroginokrog so stale bele jablane, od hiše do njih pa je bilo vse lepo pometeno in posnaženo. Tisti sladki mir, ki nas pripravlja na prelepe velikonočne praznike, je objel že vse okrog.

In pomislil je, ali bi raje ne molčal še teh pet dni in privoščil starčku očetu in starici materi še te zadnje vesele praznike v življenju.

„Da sem jih prišel samo pogledat, porečem,“ si je prikimal in je stopil počasi v hišo.

2.

Kakor vsak večer, odkar je bil spoznal, da je izgubljen, se je omamil tudi ta večer z nekolikimi kapljicami temne tekočine, da je potem trdno in dolgo spal. In kakor vsako jutro mu je bila tudi to jutro glava težka in brezkončno grenko v srcu.

Dvignil se je nekoliko na postelji, oprl se je na komolec in je premišljeval.

V prejšnjih časih je ležal skoraj vsako dopoldne, pušil je cigarete in je čital iz lepih, skrbno izbranih knjig, ki jih je imel cele dolge vrste v omari.

Pogledal je tja in je šel z očmi počasi čeznje. Radoveden je bil, kak vtisk bi naredila nanj danes mesta, ki jih je prečital že stokrat z vedno večjo slastjo.

Vstal je in si je izbral droben zvezek ter se je vrnil ž njim v posteljo; odprl je, ne da bi iskal, in je čital:

... in črna ptica plava
tam daleč za polnočjo ...
Z ledeno grozo v srcu
blodeč strmim za njo.

„Hm, dobro sem izbral!“ se je nasmehnil. In spomnil se je, kako je čital to pesem in v njej te verze prvikrat pred štirimi leti. Takrat je bil zdrav, čil in vesel in na smrt še mislil ni, pa so ga pretresli, — danes mu kroži črna ptica že tik nad glavo, a ne vidi pred seboj nič drugega nego toliko tiskanih besed na belem papirju.

Mrtvo, vse mrtvo ... in nemo gre tok čez odvite strune, čez prazno votlino pod njimi ...

Vstal je hitro, ker mu je bilo pusto tako. Oblekel se je ter je odšel na polje. Počasi je hodil in oziral se je ves čas poskuševaje okrog, ker je moral šele videti, kako mu bo pri srcu, ko bo

sedel res zbran in hladen pod cvetočmi drevesi in bo gledal res brez čuvstev v dolino navzdol.

Zakaj čutil je, da danes še vedno vre v njem . . . vre neprestano, čeprav tako globoko in tiho, da se komaj opazi na vrhu drhtenje. Zdaj ta vroči upor, pa zopet ledena mirnost v njegovih prsih . . . to je pomenilo, da mu leži duša v mrzlici, da se še vedno ni naučila gledati hladno koncu v obraz.

A hotel je doseči to! Čim dalje je korakal čez polje in pre-mišljeval, tem bolj jasno mu je prihajalo, da mora biti njegovemu bivanju tu doma edini namen, streti čimprej v sebi vse, kar ga še veže na življenje, polomiti kosti in peruti vsemu hrepenenju v prsih, da bo mogel potem obrniti docela trezen svoje korake izmed ljudi.

Začutil je naenkrat, da se je bil pokazal majhnega samemu sebi, ko je mislil na to, da bi strašil druge sam s seboj in jih pre-ganjal s svojim upalim obrazom in s svojo strašno shujšano postavo.

Nič ni čudnega, če jih je groza smrti, katero predstavlja zdaj med njimi on, kakor predstavljajo oni življenje, — pokaže naj jim rajši enega, ki te groze ne pozna.

A v to je bilo treba najprej premagati ves strah v samem sebi, najprej umreti in priti šele potem še malo nazaj. Še se je bil pre-strašil groze v očeh teh ljudi, — treba se je utrditi, da bo groza še samo nje, groza jih njegove silne moči.

In tudi to se mu je že dogodilo, da je za hipe pozabljal, kam gre njegova pot. Ne, da bi se bil vdajal smešnemu upanju, ali morda vendar še ne ubeži; toliko moči je imel, da se mu taka misel niti od daleč ni približala. Samo tako mu je prišlo, da so se zvezale njegove oči proti njegovi volji in skrivaj za njim samim s stvarmi, ki so bile okrog njega, da so se obrnile njegove oči za trenutek okrog po planjavi, po kateri je hodil.

A tudi tega ni hotel! Tam, še pol ure hoda, je izkopan grob, tja se obrni in tja stopaj! Ne v tla, ne okrog: tja glej, nikamor drugam! Vsako oko, od koderkoli in kadarkoli se ozre nate, naj te vidi kakor kip ponosno vzravnanega in hladno korakajočega.

In treba je, da te jih vidi čim več, da pojde trepetanje čez vso dolino, ko te zagledajo tako.

Zakaj glej, — kako bi govorili, če bi zvedeli šele potem, da te ni več? „Tiho in vdano je izdihnil . . .“ „Blaženo je v Gospodu zaspal . . .“ in morda še bolj sladke besede bi govorili in ničesar bi ne vedeli o tvoji lepi, trmastí, grenki smrti. In zato je treba, da stopaš do konca med njimi, da bodo enkrat videli klavni junaki,

ki imajo vedno polna usta drznih besed, a ki grabijo stokajoč okrog sebe, če se jim utrne kri, da bodo videli na lastne oči, kako pride vrag po človeka, ki ostane do konca trd.

In nato je napravil mirno in hladno zaključek in čutil je z zadovoljnostjo, da se mu roka prav nič ne trese, ko je potegnila črto pod račun: še za dva, tri mesece, največ štiri je pljuč. Potem pride smrt!

Pravzaprav bi človek ne rekel ničesar, če bi živel lahko še kako leto; toda pribiti je treba sledeče: dospel si do dobe v življenju, ko se neha mladost, to je ona doba, ko je sreča stanje, ter bi stopil zdaj itak tja, kjer so mogoči le še hipi sreče, tja, kjer se neha široka, vriskajoče cvetoča trata mladosti in prispeš po daljši ali krajši hoji samo še do oaz. Napiješ se pri vrelcu, odpočiješ za hip, vzdrtiš nad krasoto zelenja in cvetja okrog sebe, pa moraš zopet dalje, zopet globoko v puščino življenja z nejasnim in negotovim upanjem, da dospeš čez toliko razbeljenega peska pač zopet enkrat do nove oaze.

Ah, — oaza! Primera iz navade, kakor se že celo živi samo še iz navade in samo še iz navade občuti kak blede odsev sreče... Še strmiš v lepih samotnih urah predse in vidiš svoje sanje tam v dalji, a čudno trezen in hladen je njih obraz... Razgubila se je gloriola okrog njih glav in ostro očrtane so njih poteze, — skoraj kakor da niso sanje več.

In zato te ne strese več tako, če zagledaš korakati smrt naravnost sem proti sebi, ki stojiš že kakor drevo tik pred jesenjo ob poti. Strašno bi bilo, če bi bila prišla, ko so bile še vse zavite v belo cvetje tvoje veje, — danes naj zamahne v božjem imenu, brez stoka se nagneš in padeš vdano na usmiljeno trato pred seboj.

Nikdar še ni občutil tako jasno kakor to uro, da je njegova mladost že za njim, in nikdar ni umel tako popolnoma vse grenke resnice izreka, da je mladost, ta tako kratka mladost, edina resnična sreča v človeškem življenju in da je vse, kar pride za njo, samo neprestano bolešno, mrzlično varanje samega sebe. Pa skoraj toplo mu je bilo pri srcu, ko je pomislil, kako kmalu bo konec vseh prevar, konec te ene same velike prevare nad vsem, česar je nekoč pričakoval od življenja: velike, svetle mirne sreče, velike, svetle in mirne kakor solnce... Ne da bi dobro jedel in pil, stanoval v sijajnih sobanah in da bi mu padale lepe ženske v naročje, ampak da bi mu tekli dnevi v preprosti, neskaljeni harmoniji brez vsake

gorjuposti, da bi se vrstili mimo njega kakor zlati, čisti kelihi krepke, zdrave pijače, tega je čakal.

Toda prav zato, ker si je želel tako malo in obenem tako veliko, mu ni bilo dano nič. En sam silen, če še tako živalski nagon, bi ga bil vlekel neprestano dalje skozi vse življenje do konca. Toda, ker ni bil vprežen nikamor, ker je bil človek, ki more korakati le prost in tirati samega sebe dalje, zato so mu bile že danes trudne noge in bi bile obstale na istem mestu, da ni bilo preveč ponosa v njem pred onimi, ki so jih vlekli njih nagoni dalje, a so vendar mislili, da hodijo tudi oni sami od sebe in da so močnejši od njega.

A brez zmisla je pravzaprav taka hoja in ves ta napor, in nemara bi se človeku zazdelo nekega dne vendarle za malo, da se kosa vsaj navidezno z vsemi temi tisočeriimi sužniki. Zato je bolje, stokrat bolje, da bo že kmalu konec poti in da bodo zato tem močnejši, veličastnejši zadnji koraki, ko se človeku še hoče, da ga gledajo strme in občutijo vso svojo lastno klavnost.

In zazdelo se mu je, da je izginil iz njegove duše zadnji sled malodušnosti in celo z njegovih udov da je padla vsa oslabelost in trudnost zadnjih časov. Visoko zravnjan je stal sredi veličastno cve-točih dreves in je šel z ljubečim pogledom čeznje, čez te še v pomladanskem ornatu resne in globoko zamišljene starke in čez njih brezskrbni, v vriskajoči beloti topeči se zarod okrog njih.

„Glejte, tako padem!“ je zamrmral in je razširil široko narazen svoje roke. „Padem, kakor stojim, in samo, ker mora pasti vse, kar je stalo; in samo zato nekoliko prej, ker hočejo tako moči, ki so močnejše od mene!“

In s tolažbo v srcu, ki jo more dati le narava in ki jo more dati narava le močnim dušam, se je vrnil domov in je čutil v sebi moč, da bo tiščal v svojih rokah smrt in da jo bo tiral kakor jetnico pred seboj, dokler se mu ne izvije, se obrne in zamahne po njem.

(Dalje prihodnjič.)



Slovenska znanstvena organizacija

in

naše vseučiliško vprašanje.

Drugi del.

Dr. Karel Hinterlechner.

„Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe viru,
a malým ten, kdo zná jen malý cíl.“

Svatopluk Čech.



lanskem letniku „Ljubljanskega Zvona“ smo opozorili splošno na potrebo slovenske znanstvene organizacije. Tam smo očrtali tudi njeno razmerje napram našemu vseučiliškemu vprašanju. V dotičnem članku smo zastopali misel, da naj bi znanstvena sekcija naše bodoče organizacije izdajala tudi znanstven organ, ki bi ustrezal razmeram časa. Naj o tem izpregovorimo natančneje.

* * *

Pred izdajo slovensko pisanega znanstvenega organa si moramo biti popolnoma na jasnem o nastopnih vprašanjih: 1.) Kje naj dobimo zadostno število za resno znanstveno delo sposobnih pisateljev? 2.) Kakšen značaj in kakšno obliko imej ta organ? 3.) V katerih krogih naj iščemo čitateljev? 4.) Kako finančno podpreti vso zadevo?

Pisateljsko vprašanje je spojeno ože, nego bi prvi trenotek mislili, z obema sledečima. Zato hočemo o prvih treh obenem razpravljati.

Za značaj si mislimo merodajno stališče, ki ga zavzamemo napram referatom o novostih na znanstvenem polju sploh.

Če se odločimo proti objavljanju referatov, bi najbrže kazalo izdajati publikacije, kakor so na primer „vestniki“ i. t. d., ki jih običajno predlagajo društva ob priliki svojih letnih občnih zborov. Ta oblika bi imela pri naših razmerah naslednje prednosti. Kadar ne bi imeli zadosti izvirnega gradiva, bi lahko izdali manjšo zbirko. V najneugodnejšem slučaju bi priredili celo vsaki dve leti po en „letnik“. S takim organom bi imela tudi najmanj sitnosti urednika.¹⁾

¹⁾ Eden za historičsko-filološke in eden za matematiško-naravoslovne spise.

Vkljub ugodnostim, ki jih nudi ta oblika ob pomanjkanju gradiva, se nam pa vsiljujejo gotovi dvomi o njeni priporočljivosti. V teku razprave bomo skušali dokazati, da je treba za tako obliko organa mnogo več domačih sodelavcev in najboljših, nego če uvedemo tudi referate.

Od „vestnika“ pričakujemo, da bi prinašal le večje in temeljitejše razprave. Manjših notic, zlasti takih, ki nam poteko prilično iz peresa, tako zvanega „drobiža“ bi namreč skoro ne smel sprejemati. Pomislimo le, kdaj iščemo v takih organih kake opazke ali kakega začasnega obvestila in sličnih drobnosti? Dalje je treba vpoštevati, da so v takem organu tudi diskusije o tem in onem skoro nemogoče ali vsaj otežkočene, ker so zakasnele, če bi izhajala vsako leto po ena knjiga in sicer samo izvirnih razprav.

Oglejmo si sedaj mesečnik ali četrtletnik, ki bi prinašal sistematične referate o raznih znanstvenih tujih delih. Po legi naših pokrajin smo nekak most med Nemci in Italijani na eni in vsemi Jugoslovani na drugi strani. Zato nam je dostopna literatura vseh teh sosedov brez posebnih težkoč.

Kolikor mi je znano, nimajo na jugu niti Hrvatji ali Srbi, niti Bolgari lista, ki bi seznanjal čitateljstvo v vsakem oziru s sistematično znanstvenimi proizvodi bodisi sorodnih, bodisi sosednjih narodov in plemen. O ožji, sistematično gojeni znanstveni literarni zvezi med južnimi in severnimi Slovani pa skoro sploh govora ni. To velja najmanj za naravoslovne stroke. Vsled tega se dogaja, da se med seboj niti ne poznajo zastopniki enega in istega predmeta. —

Te okoliščnosti bi lahko postale sčasoma neprecenljive vrednosti za našo znanstveno organizacijo, odnosno za njen publicistični organ, če bi doumeli situacijo in jo konsekvantno ter popolnoma izrabljali.

To si mislimo takole. V Zagrebu, Belgradu in v Sofiji bi si morali pridobiti referentov za tam izhajajoče spise brez razlike strok. Ti poročevalci bi morali biti seveda na vrhu situacije in pristopna bi jim morala biti tudi vsa ondodna literatura. Naravno je, da bi se bilo obrniti zato pred vsem do ondodnih vseučiliških profesorjev in njih asistentov. Ta poročila bi morala biti namreč do skrajnosti popolna. Vsaj popolne naslove posameznih del, spisov, predavanj, znanstvenih društvenih protokolov i. t. d. bi morali objavljati in, če ne drugače, tudi v pristavljenem francoskem prevodu.

Na ta način bi postal naš organ nekak **repertorij vseh jugoslovanskih publikacij**. Tako bi imel razen za nas tudi za te narode same velik kulturni pomen, kajti ne bilo bi jim več treba segati po tuji, nemški, francoski literaturi, da se seznanjajo z deli svojih najbližjih sosedov, svojih rodni bratov. Vse, kar zajemajo danes iz tujih virov, bi jim nudil potem domači ali pa vsaj domačemu najbližji.

Kot **repertorij** bi imel naš organ tudi za vse zapadne narode več ali manj vrednosti; sicer ne! Komu izmed nas se ni še pripetilo, da je vedel: spis te vsebine je že izšel, tudi pisatelj mi je morda znan, vprašanje je le: kje naj spis poiščem? To velja posebno, če je izšel v kakem manjšem listu. Tujcu, ki sploh ne pozna naših razmer, se pa to le tem lažje pripeti, če ga dovede usoda na naše „znanstvene“ livade. To me uči izkušnja. Zato mislim, da ni nikako pretiravanje in utopija, če izrazim skromno mnenje, da bi okrepil tak organ našo pozicijo, ali bolje rečeno, da nam jo bi pridobil v znanstvenem svetu sploh.

Iz bistva tako zasnovanega delovanja sledi, da si pridobimo na omenjeni način celo vrsto znanstveno v vsakem oziru izurjenih in priznanih sodelavcev, ki postanejo gotovo naša zanesljiva opora še v nekem drugem oziru.

Vsak profesor-sodelavec naroča list gotovo za knjižnico svoje stolice. V tej knjižnici spoznavajo dijaki tak organ. Ko odidejo v praktično življenje, vsi gotovo ne odlože knjig in za vselej, vsaj vsi učitelji srednjih šol ne. Če bi bil naš list na višini situacije, bi zato morda smeli misliti, da se ga vsaj nekaj teh spomni in skuša pridobiti za učiteljske knjižnice onih zavodov, kjer bi delovali. Od Ljubljane do Sofije pa je teh nekaj. To bi pripomoglo vsaj razširjanju organa, kar baje ne škoduje gmotnim razmeram kakega lista sploh in vsled tega tudi kakovosti njegove vsebine ne. —

Rekli smo, da bi morale biti zastopane med referati vse stroke duševnega dela; list bi moral biti izkratka po vsebini univerzalen.¹⁾ Ako odklonimo vsako specializacijo, se bo zanimalo namreč zanj brez dvoma sploh več čitateljev znanstvenih listov, nego če tega ne storimo.

Ker je to, kar zamenjavajo naša sedanja društva z drugimi, navadno le bolj krajevnega pomena, namišljeni organ pa bi bil popolnoma univerzalen z ozirom na jugoslovansko slovstvo, zato bi se osmelil misliti, da bi pridobili z zamenjavo brezprimerno

¹⁾ Nikakor pa ne posplošujoč in zato — plitev!

več publikacij nego sedanje institucije. In to se mi vidi zlasti zato važno, ker bi položili na ta način naraven univerzalen temelj veliki znanstveni knjižnici, kakršne dandanes pogrešamo žalibog vsaj za naravoslovne predmete.

Zgodi se pa na opisani način mogoče še več. Ker takega organa, kakršnega sem očrtal, dosedaj vsaj Jugoslovani, Čehi in menda tudi Poljaki nimajo, zato bi postal naš list — spretno urejevan — eventualno zbirališče vseh avstro-ogrskih Slovanov z ozirom na pereča znanstvena dnevna vprašanja. Čez noč seveda ne, še manj pa brez vztrajnega resnega dela! — Tudi primerne in dostojne reklame pri tem ne bi smeli zaničevati.

V svojem prvem članku sem zastopal mnenje,¹⁾ da nam je vsekakor potrebno zbliževanje na kulturnem polju z drugimi, vsaj z avstro-ogorskimi Slovani in posebno s Čehi. Tam sem skušal pokazati tudi pot, kako bi se to izvršilo. Ena pot bi bile združitve, kakršne so pri Nemcih njih „Versammlungen“ itd. Tu imamo drugo pot: sistematično urejeno, univerzalno referatstvo o vsaj vseh jugoslovanskih duševnih proizvodih in o najvažnejših zapadnoevropskih.

V navedenih ozirih mi poreko morda oponenti: to je vse prav lepo, le žal, da ni izvedljivo pri nas, in sicer iz nastopnih razlogov: 1.) Kje imamo garancijo, da nas bodo hoteli sorodni Slovani podpirati? 2.) Kje dobiti za to potrebno znanstveno literaturo zapadnih plemen? 3.) Kdo bo referiral o njej? —

Človek ostane človek, tudi če se je povzpел do najvišje stopnje inteligence. Dama, ki se šeta v novi toaleti, ali pa znanstvenik, ki je izdal novo publikacijo, oba sta si do gotove meje v temle enaka: Dama hoče, da jo občuduješ, da se pečas z njeno toaleto, znanstvenik si želi, da se pečas z njegovimi mislimi! Znanstvenika pa ne podpira nobena stvar bolj nego kratki referati, iz katerih izprevidiš, kaj je dognal. Zato je težko misliti, da avtorjev ali referentov za posamezne skupine sploh ne bi bilo našemu načrtu pridobiti, to posebno tedaj, če bi uvedli sistem avtorreferatov, ki se je obnesel tako izborna že pri drugih narodih.

Od referata namreč ni treba vedno zahtevati, da je kritičen. V mnogih primerih nam zadostuje, da zvemo vsebino spisa. Ako koga zanima spis posebej, ga prebere itak sam, da si ustvari svojo sodbo in da ni odvisen duševno od drugih. Vsak tak referat pa napiše

¹⁾ „Ljubljanski Zvon“ 1908, str. 147. nasl.

brez dvoma najhitreje in najlaže pisatelj sam, in sicer, kakor rečeno, tudi zato, ker je njemu v korist.

Najboljši dokaz za rabljivost in priljubljenost takih nekritičnih podatkov o novostih na znanstveno-literarnem polju, kjer ne gre za okus, ampak le za dejstva, so nekateri nemški listi. Za zgled naj navedem tu „Geologisches Centralblatt“. List je pisan deloma nemško, deloma francosko in deloma angleško v eni in isti izdaji. Je pa takih organov še mnogo.

Izrečno naj poudarjam, da naj bi prinašal naš organ poleg referatov tudi izvirne znanstvene spise.

Drugi pomislek se je glasil: Kje dobiti za referatstvo potrebne znanstvene literature zapadnih velikih plemen?

Iz početka bo to deloma težko; pozneje, če bodo videli drugorodci, da se resno trudimo, nam bodo pa — na dom pošiljali knjige. To je povsod tako in pri nas ne bo drugače, kajti referatov potrebuje tudi knjigotržec. Vsak referat je na eni strani resno znanstveno delo, na drugi pa prav navadna — trgovska reklama. Extrema se tangunt. — Rekli smo, da bodo pri tem iz početka tudi težave. Toda, kaj nimamo nekaj znanstveno delujočih mož v raznih vseučiliških mestih, kjer je laže priti do literature nego v kakem mestecu? Mar imajo ti možje le pravico, se žerirati za Slovence, kadar mislijo dobiti pod tem titulom kako zaželeno mesto? Ali ni vsaka pravica obenem mati gotovih dolžnosti? Sveta dolžnost te kohorte bi bila, da gre prva v ogenj. Ne zahtevajmo od nikogar več, nego mu dopuščajo moči, a ravnajmo se obenem tudi po geslu: „Kar more, to mož je storiti dolžan“!

Omenili smo, da bi nam zalagatelji pošiljali brezdvomno recenzijske izvode, kakor hitro bi doznali, da so referati v našem organu krepka reklama zanje. Ako bi zbirali tudi te izvode v namišljeni knjižnici, bi si nabrali zbirko, ne da bi nas stalo le en vinar. Zato bi bilo treba seveda toliko idealizma, da si ne bi pridržali referenti sami knjig.

Življenje je boj. Za končno zmago v vsakem boju je treba razen potrebnih moči tudi pravega, do poslednje točke izdelanega, jasnega načrta. V tem mora biti določen vsakemu njegovim močem primeren posel. Tako tudi našim visokošolcem, zlasti starejšim.

Na največ vseučiliščih imajo institucijo konverzatorijev. Posameznim dijakom se izroče na novo iziše publikacije. Njih naloga je potem poročati o vsebini dotičnih spisov. Ta poročila so

le nekritični referati. Zakaj bi mi ne navajali svoje akademične mladine na isti način k pozitivnemu delu? Treba bi bilo le, da nam napišejo vsebino prečitanega spisa na kratko, in na mah bi imeli lahko idealno nadahnjeno četo sodelavcev! V teh krogih imamo pravcati zaklad, samo vzdigniti ga je treba. Vsekakor bi morali seveda vse te referate izvedenejši poznavalci še prebrati, predno bi šli v tisk. Mladina je včasih le preidealna.

Ob kooperaciji z vseučiliško mladino v svrhu izpopolnitve referatstva bi imeli od tega obe stranki dobiček. Znanstveni organ bi si pridobil sodelavcev, sodelavci bi se pa izurili bolj ali manj (to bi bilo odvisno od posameznika) v publikovanju. Iz vsakega jajca se seveda ne izvali piščica. Nekaj več publicistov bi pa imeli vsled tega gotovo, nego jih imamo danes, to bi bila naša literarnoznanstvena „Jungmannschaft“. Nikake utopije pa niso, ako pričakujem od tega dela uspeha tudi za poznejše življenje posameznika. Glavni referenti bi morali biti seveda samostojno delujoči naši znanstveniki.

V nekaterih dunajskih znanstvenih institucijah je običaj, da poročajo njih predstojniki v javnem zboru o delovanju dotične organizacije. V teh poročilih se nahajajo tudi podatki, ki se nanašajo na delovanje enakih društev v dotični stroki, torej tudi podatki o činiteljih, ki niso v organski zvezi z dotično institucijo samo, ki so docela samostojni in jim nima vsakokratni poročevalec sploh ničesar ukazovati.

Slično bi mi lahko ravnali v svojem znanstvenem organu. Naprositi bi bilo treba tajništva raznih slovanskih akademij ter večjih znanstvenih društev, da bi nam pošiljala svoja poročila. Kar bi izšlo v tisku, bi morali predelati pač sami primerno. S tem bi se informirali sorodni narodi o delovanju posameznika, kar bi gotovo vplivalo na skupne načrte. To bi pospeševalo misel o skupnih smotrih. Na ta način bi bilo omogočeno pravo zблиževanje, oziroma združevanje posameznih slovanskih narodov na znanstvenem polju. To bi bil izkratka še en način, kako bi pospeševali hitro in sistematično osnovano izmenjavo idej¹⁾ med zastopniki znanosti raznih slovanskih narodnosti . . . Obenem bi pa napeljali s tem vodo na svoj mlin.

Razmišljanje o tej stvari bi lahko še nadaljevali. Vsakomur, ki je zmožen samostojno misliti, pa zadostuje menda že to, da si ustvari definitivno lastno sodbo v prilog našim mislim o obliki našega bodočega znanstvenega organa.

¹⁾ Glej prvi članek. IV., V., VI. in VII. poglavje.

Slovenci smo prožeti z nemškim separatizmom; odtod morda opozicijski duh v naših vrstah. Ta duh napoti lahko koga, da nas vsaj vpraša, v katerem jeziku naj bi izhajali referati o publikacijah, o delovanju sorodnih slovanskih narodov .i. t. d. —

Po § 5. pravil češke cesarja Frančiška Jožefa akademije znanosti in umetnosti je ta upravičena, sprejemati in objavljati spise svojih vnanjih članov, tudi če dotična dela niso spisana v češčini. Doda se jim le prestava ali pa se objavi obenem češki izpisek. Še liberalnejša je v tem oziru (če sploh mogoče) kraljeva češka družba znanosti v Pragi. Po § 21. svojih pravil objavlja doposlane spise razen v vseh slovanskih jezikih tudi v nemščini, latinščini, francoščini, italijanščini ali v angleščini, in to brez prestave! Ta družba je v Avstriji sploh najstarejša korporacija te vrste. Za presojo njenega znanstvenega glasu naj zadostuje, če omenim, da so njeni člani profesorji raznih čeških visokih šol. Ako priobčujeta češka akademija in češka družba znanosti znanstvene spise v raznih in celo v neslovanskih jezikih, bi mislili, da sme za nas Slovence vsaj veljati, da lahko objavlja vsak Slovan svoje spise v našem organu v svojem jeziku, če je snov le strogo znanstvena.

Na tem mestu naj se nam dovoli, da postanemo nekoliko osebni. Leta 1902. smo priobčili v „Vestniku Královské české společnosti náuk“ (k. č. družba znanosti) dve v slovenskem jeziku spisani razpravi. To navajamo zato, ker sta izšli ob istem času tudi v „Jahrbuch der k. k. geolog. Reichsanstalt“. Toda ne mislite, da je bila morda ena ali druga vtihotapljena! V obeh izdajah stoji črno na belem, da izide spis „ob istem času“ v nemškem, oziroma slovenskem jeziku. Oba urednika sta za to vedela, a spotikal se ni ob tej okolnosti nobeden, dobro vedoč, da ni nič izrednega, če izide isti članek ob istem času v dveh različnih jezikih. Tako postopajo tudi Rusi, Poljaki, Čehi in drugi! Ako bi torej pri nas izšel kdaj kak članek, ki je bil istočasno oddan tudi kakemu tujemu, recimo nemškemu uredništvu, bi to ne bil nikak — „smrten greh“! Nasprotno. O takih pisateljih bi vsaj vedeli, da se ne boje niti najširše znanstvene javnosti. Taka kontrola bi bila pri nas, vsaj dokler se ne izboljšajo razmere v tem oziru, celo prav zdrava! —

Mogoče bomo imeli vzlic vsem navedenim momentom še dvomljivcev-pesimistov v lastnih vrstah. Ž njimi moramo najresneje računati, taki elementi so vsaki akciji najnevarnejši. Od teh razdiralcev

sprejme vsako delo kal smrti že ob svojem porodu. Zato se bo treba obrniti do njih z najresnejšim pozivom, naj nam ne delajo težkoč. Če že nočejo ali če nimajo poguma in moči aktivno sodelovati, naj nam vsaj ne škodijo. Škode nas pa obvarujejo najsi-gurneje, ako ne rabijo plurala: „Tega ne zmoremo“. Tu tudi ni na mestu „pluralis maiestaticus“. Take eksistence naj govore v ednini!

Kaj zmoreta trdna volja in pozitivno znanje, tega nas uči naj-jasneje naša mlada umetniška organizacija. Ljubljana jo je sprejela z nekakim suverenim nastopom. Tako približno, kakor sodi človek, ki mu pravi demon: „Snovi ne obvladuješ, toda pokazati ne smeš tega za nobeno ceno, torej . . . zabavljaj! Rizika, da izgubiš kaj ugleda, imaš pri tem ravnanju jako malo.“ „Ljudstvo“ te bo le občudovalo, kak „duševen velikan si!“ — Naša sreča je bila, da se možje, ki jih ni spoznal in priznal za umetnike lastni njih narod, niso ustrašili, da so šli med svet, tja, kamor spada umetnik! —

Tu so zato umestna vprašanja: ali naj ostane naš znanstvenik za vedno v zapečku? ali naj rabota i nadalje le za tujca? ali ne velja tudi za znanstvenika, kar so storili naši umetniki? Poguma je treba! „Skromna in tiha ljudstva pa so igrala še vsekdar vlogo — sužnjev.“¹⁾

(Konec prihodnjič.)



Od brega se reka zelena vali.

Od brega se reka zelena vali
razpenjena, razbrzdana,
v daljavi tam daleč v naročje hiti
oblastnega oceana,

O, to je šum in šepet in hrup
v valovih temnozelenih,
o, to je neizprosni obup
v dušah zapuščenih . . .

To je vihar, brezupna mladost,*
ki tava samotna po svetu,
neomejena, brezmejna prostost
v duha drzovitem poletu!

G. Koritnik.



¹⁾ A. Aškerc „Za vseučilišče v Ljubljani“. „Ljublj. Zvon“ štev. 12., 1901.

G r o b.

List iz Marijevega dnevnika.

Ivan Lah.



anes je bila lepa noč. Modri valovi Gardskega jezera so nemirno zibali malo črno jadnico, ki je plula med zelenimi bregovi proti severni strani. Tiho šepetanje je napolnilo nočno tišino okoli nas; na jugu se je svetlikalo jasno žarenje, tam na severu pa je ležala temna noč. Tam je jesen. Toda jug ne pozna jeseni vse razdirajoče in uničujoče. Le lahna utrujenost kakor leno spanje pade na zelene vrtove, kakor omamljenost po preveselem življenju. Zato nismo čutili jeseni na jezeru, dihal je okoli nas jug s prijetnim nočnim vetrom. Le slutili smo jo tam od daleč, kjer je ležala temna noč, in v srcih svojih smo jo čutili. Vse šumljanje valov in šepetanje vetrov se nam je zdelo kakor bajka o nji in čudna tesnoba je pri tem napolnila naša srca.

Zašumeli so valovi ob skalne bregove in smo izstopili. Plačali smo voznika, ki je mirno obsedel v svoji jadnici ob bregu, ter odšli po svojih potih. Stopil sem na pot, ki je peljala od jezera proti mestu. V pristanu so se zibale tri visoke ladje in poleg njih so se nemirno gugali pisani čolni; mornarji so ležali po klopeh v pristanišču, pod platanami v senci so šepetali zaljubljeni pari.

Malo mesto je ležalo na bregu, slabotne luči so svetile po ulicah. Ozrl sem se nazaj. Bilo je mirno in zaspano; le rastoče šumenje valov, ki jih je gnal veter od juga, je motilo tihi pokoj noči.

Cesta, ki je peljala ven iz mesta, je bila ravna, bela. Ob strani so rasli kostanji in med bogatimi trtami so se skrivale bele vile, obdane s starimi zidovi. Mirno in tiho je bilo vse naokoli, kakor širok zelen gaj, je ležala vsa okolica.

Ob cesti se je pokazal dolg bel zid. Moj cilj. Dolga vrsta mirt in cipres se je dvigala za njim. Vrata so bila nastežaj odprta. Vstopil sem s tiho bolestjo v srcu.

Grobovi so se vrstili od enega kraja do drugega, križi so se svetili nad njimi in neme ciprese so jih pokrivalo z dolgimi, razteg-njenimi sencami. Pozdravljeni grobovi in ti grob med njimi, ti cilj mojega potovanja!

Molče sem prešel prstene vrste. Tu so ležali kupci drug ob drugem, pokriti s cvetjem in zelenjem. Srečni vi, ki vam je bil domači vrt kraljestvo in pot med vinogradi tuja dežela, ki vam je za prvo goro ležala zemlja čudežev in bajk; a tuje vam je ostalo spoznanje in njega bolešt. Srečni vi!

Visok bel kamen se je dvignil ob poti. V svitu meseca so se žarele zlate črke:

„Nun hast du mir den ersten Schmerz getan.“

Je velika sreča njih, ki leže v grobovih, da niso zakrivili na svetu drugega, nego da so umrli. Velika sreča in velika sladkost! Velika ljubezen spremlja njih spomin . . .

Razgrnilo se je polje grobov brez kamenov, brez znamenj, brez križev. Visoka trava je pokrivala temno prst in v neredu so se dvigale med njimi ciprese in žalujke, kakor se jim je poljubilo rasti. Svobodno je šlo njih življenje, koder je moglo, po izgubljenih potih do sreče, svobodno raste sila življenja nad njih grobovi.

Na koncu bele ceste med grobovi se je svetila na zidu plošča, obdana z gostim zelenjem. Dvoje cipres se je dvigalo na vsaki strani, lavor je rastel ob grobu in pozne jesenske rože so se zibale med zelenimi grmovi.

„Tu torej ležiš . . .“

Plošča na zidu je imela zarisano njeno ime.

Pozdravljen grob, ki si me vabil iz daljave, kakor skriti cilj vabi izgubljenega popotnika! Pozdravljen grob, ki skrivaš v sebi vse, kar se imenuje ljubezen, sreča in življenje! Pozdravljen grob, ti konec lepih cest, ti triumf sladkih sanj, ti mir nemirov in strahu! Pozdravljen!

Tu torej sem te našel, prijateljica moja, ti družica mojih lepih dni! In jaz nisem mogel stati ob tebi, ko se je nagibal dan in se je bližala noč, nisem smel gledati umirajočih žarkov solnčnega zapada, nisem smel poljubljati tvojih onemoglih, poslavlajočih se rok . . . In jaz nisem smel stati ob tvoji postelji in gledati v obledela, bela lica, nekdanj tako polna življenja, da bi bil videl tvoje zaprte oči, ugasle, kakor ugasne zvezda na jasnem nebu, da bi bil videl sinje onemele ustne, ki so utihnile kakor pesem na široki poljani. Ljubil sem oči, ki so ljubile krasoto in življenje, ljubil sem ustne, ki so govorile toliko sladkih besedi. O, da bi bil smel stati ob izkopanem grobu, da bi bil obsedel ob njem, ko so ga zapustili drugi, da bi bil govoril s teboj v pozni noči! Toda po tujini je

hodila moja pot, in ko sem se vrnil, sem se vrnil na grob. Bil sem utrujen in sem sedel na kamen pod cipreso.

Sence nad grobom so se zgenile, potemnilo se je okoliinokoli in lahko roko sem začutil na svoji rami. Ozrl sem se.

„Bianca . . .“

Molče se je sklonila pred menoj in se mi naslonila v naročje. V drhtečem ognju so zaplapolale temne, črne oči, lica bela, pobledela so lahko zardela, ustne so oživele in se bližale.

„Mario . . .“

Kakor nekdanj na planinskem letovišču. Drobne, mrzle roke so se krčevito poprijele mojih rok, temni, bujni lasje so obkrožali krasno obličje, celo telo je drhtelo v skriti radosti.

„Čemu govoriš o smrti, Mario?“

„Glej, nikdar nisva govorila o tem, in zdaj je bilo čas, da sem se spomnil tega. Zdelo se mi je, da si umrla, in postalo mi je žalostno na svetu. Hitel sem na tvoj grob: po dolgih potih sem hodil, po samotnih cestah, predno sem te našel. Preko jezera me je prinesla današnja noč in cesta je peljala naravnost sem: med grobovi je bil grob . . .“

„Ne govori o grobovih, o večerih govori, o pesmih, o radosti . . .“

„Ali pomniš še, kako se je vila steza navzgor med visokimi hrasti, kjer je ob večerih vladala tihota kakor v božanstvenem gaju? Pesem se je oglašala tam in je odmevala daleč do gor. Velika radost je polnila svet in vse življenje se je smejalo v nji.“

„Pomnim . . .“

„Takrat se je nama zahotelo na jug v deželo večne pomladi. Kajti mrzli so postajali večeri bolj in bolj in prežeče so se svetile luči iz daljave kakor straščeče prikazni. Veter je motil večerno pesem in visoko pod nebom se je selila jesen.“

„Bile so krasne noči.“

„Da, listje je odpadalo in polnilo tla pod nama. Jezero, ki je ležalo nekdanj modro med bregovi, je posinjelo in vsa dežela je porumenela. Mrzli vetrovi so napolnili božanstveni gaj in kakor na razvalinah svetišča sva obstala nekoč.“

„Ah, jaz sem ljubila jesen!“

„Da, ti si ljubila jesen, in zgodilo se je, kakor je usojeno: eni umirajo iz hrepenenja, drugi iz ljubezni. Tako je iz ljubezni prišla smrt. Objela te je jesenska noč z zapeljivim šepetanjem in te izvabila. In ko si odšla v deželo večne pomladi, je šla s teboj ledena jesen in obe sta umrli v južni pomladi.“

„Čemu govoriš o smrti?“

„Da, res, mrtvi nič ne veste o smrti, samo živi. In kdo je danes grob, ti ali jaz, prijateljica moja? Zdi se mi, da sem grob, ki v njem leži zakopano veliko življenje.“

„Govoriš o grobovih: kaj je grob?“

„Grob je vse, kar leži med življenjem in smrtjo, kar leno leži na preteklosti in ne hrepeni v bodočnost. Grob je ljubezen mrtvih.“

„Govoriš o mrtvih: kdo je mrtev?“

„Mrtev je, kdor ne ljubi; kdor z deli ne zida spomenika življenja, kdor molče sedi med preteklostjo in bodočnostjo.“

„Govorili so, da eni žive od nad in drugi od spominov.“

„Uresničevati nade in buditi spomine je sedanjost življenja; toda pomisli, kje so nade naše in kje so spomini! Vse je pokril grob.“

Močno je zavel veter, šum je napolnil ozračje, nje senca je zatrepetala pred menoj.

„Kam odhajaš?“

Nje obraz je bil resen, nemo so gledale temne oči, mrtvo so molčale trepetajoče ustnice.

„Nade in spomine uničuje življenje, sama v sebi rastoča in uničujoča se sila . . .“

Zgenile so se ciprese, mesec je posvetil na belo ploščo, obdano z zelenim lavorjem, v njegovi luči se je zasvetilo njeno ime. Ozrl sem se. Mirno je ležalo pokopališče v nočni tišini, nad grobovi so se zibale dolge, raztegnjene sence.

Vstal sem in odšel po cesti. Noč je bila jasna, mesečna, južna. Komaj se je iz daljave slutilo, da prihaja od severa jesen. Prišel sem k jezeru ter stopil v jadrnico. Vodnik je odrinil, veter se je vprl in ladja je zadržala po nemirnih valovih modrega jezera proti jugu. Brez cilja se je odpirala pot pred menoj.

Poklic.

Jaz pojem romance skrivnostnim nočem,
jaz pojem ode mamečim očem —
a sebi pojem smrt.

Kaj briga se svet, če toži poet,
hiteti on mora mu pravo zapet —
do groba sam potrt . . .

Rusmir.

Satura.

L. Pintar.

Kakó Metúlum se Augústu bráni.

Prešeren.



ater Marko Pohlin v svoji „Kraynski Kroneki“ pri l. 4017 t. s. (= 35 pred Kr.), govoreč o padu Metula, tako nadaljuje: „Toku je ogn te vojske na en dan enu teh narlepsheh mejšt v' Japidiji is usemi prebivavzami po- fherl inu od zelega mejšta ni nezh zhes puftil, koker ta prepirnežzvibl, na kajfenemu kraju be blu tu mejštu ftalu: zhe te sedane Metule per S. Antonu od zirque tega Suetnika toku imenuvane niso. Le malukatiri so bli she ob pravem zhasu is ftrahu te sufhnofte v' uwejj podali ter so ondi, kjer fdej blifu Gornega Gradu na enemu hribzu zirkuv Matere Bofhje ftojj inu od Metulzhanov she fdej Metulske verh se imenuje, obftali. Al use tu je le enu dofdevanje, kje je res tu mejštu ftalu, tu sam Buh vę. Al kedu se otshe zhes tu goriderfhati, ke so po useh krajeh tega svejta ti nekdani folki, te ftare mejšta enaki nasrezhi podverfhene, katireh imena mi szer is bukuv vęmo, njeh fazhetk pak, goriderfhanje, gviranje, poginenje je k' merski enemu prepiru med uzhenemi mořhmy, katiri ftarine preberskujejo, perlofhnof tfturilu, katiru bo shafti kedej na konz prishlu.“ —

In res, ta „prepirni dvom“ ali dvomni prepir, kje da je stalo mesto Metulum, se je bil razvil svoj čas med kranjskimi učenjaki dokaj mnogostransko in z veliko vnemo. Najstarejši preiskovatelj starega zemljepisja Kranjske Lazius je iskal Metul ob cesti iz Ljubljane v Celje pri Trojanah. Povoda za to je pač imel, kajti na tej progi so res za starinoslovca, zgodovinarja in staroveškega geografa zanimiva tla. To nam izpričujejo že krajna imena, če jih poskusimo tudi drugače razlagati, nego so jih doslej navadno razlagali, izpričujejo pa tudi mnoge izkopanine, ki so se v teh krajih našle. Tudi Megiser se je pridružil Lazijevemu domnevanju, da je iskati mesto Metul v Motniški dolini. Oglejmo si nekoliko imena. Valvasor (V, 241) pravi: „Lazius hoče, da je Medullum toliko kot Medniška (!) dolina (Mednic-Thal) in da je treba iskati mesto na tako zvani Trojanski gori (Trojanaberg) itd. Iz tega edinega podatka je ustvaril

Gratzy v repertoriju Valvasorjevem svoj Mednic-Thal namesto Valvasorju običajne oblike „Mednicker-Thal“ (V, 109, 243, X, 138, XIII, 96), kar pač ni menda nič drugega nego Mötnicker Thal ali Motniška dolina. Kaj pa pomeni Motnik? Iznesimo na dan svoj domnevek, da se lahko o njem razpravlja. Valvasor pravi (V, 243): „Ad Publicanos scheint eine römische Stadt zwischen Emona und Celeia gewesen zu sein; sintemal die Tabulae Antonini zu solcher Vermutung grossen Anlaß und Fug geben. Der Schönleben meynet, es dörfte sich solcher Ort vielleicht um Stein, da wo der alte Weg durch das Mednicker-Thal gehet, befunden haben.... Vielleicht ist der Ort um der Einwohner willen, welches guten Theils Publicani (oder römische Zöllner) gewest, welche den Leuten Blut und Marck auszusaugen pflagen, keines sonderlich-verlängerten Gedächtnisses wert erfunden“. Tako Valvasor — toda meni se pa dozdeva, da se je spomin na to mesto vendarle prodolžil baš v imenu prav do današnjega dne. Domnevam namreč, da je Motnik toliko kot mitnica (telonium), t. j. publicani = cariniki, ki imajo carino v zakupu, ki carino pobirajo. Krajna imena te vrste so dokaj mnogobrojna. Vuk piše pod besedo „carina“ (Zollamt telonium): „Mnoga se mjesta u narodu našem tako zovu, n. pr. kod namastira Šišatovca, kod Smedereva i. t. d.“ — Mimogrede naj se omenijo Colnarji na Kostelskem in Col na Vipavskem, ki je pa javaljne identen z Valvasorjevim „telonium in Alben“ (XI, 13). Na Koroškem imamo Mauth ali Ausserraibl pri Trbižu, Mauthen (slov. **Muta**), Mauterndorf v Šentlenartskem okraju, Mauthbrucken pri Glinjeku, Mauthbrücken v sod. okr. Špitalskem, a drugi v sod. okr. Paterionskem. Pa na Štajerskem: Mautern pri Lubnem, Mauterndorf(2), Mauthof, Hohenmauten i. t. d. Zlasti zanimivo je selo Mautdorf nad Ljutomerom, ki se v starih listinah imenuje „an der Maut“, Slovenci pa pravijo „**na Moti**“. Slovenska izraza „muta ali mota“ za Maut (mitnica in mitnina) sta izposojena iz germanščine, primeri gotski mōta, stvn. mūta. Tako sodim, da je Schönlebnovo domnevanje o geografski namestitvi rimskega „Ad Publicanos“ popolnoma opravičeno, češ da je to prav Motnik. Nekoliko nas morda osupne moška oblika, toda če se spomnimo poleg oblik: Ribnica, Ločnica, Sopotnica, Zabreznica moških vzporednic: Ribnik, Ločnik, Sopotnik, Zabreznik, če imamo poleg mnogih Cegelnic tudi Cegelnike (pri Veliki Dolini) tedaj začnemo tudi Motnik manj sumnivo motriti. Pripomniti pa moramo, da se ta kombinacija opira edino na ime kraja in da jo je treba še izravnati in v sklad spraviti z Müllnerjevo razlago, češ da je „Ad publicanos“ Gradišče pri Podpeči (Lukovici). —

Pri Motniku smo se pomudili nekoliko dalje, samo da podkrepimo nazor, da nam je v teh krajih iskati starih naselbin. Napravimo par korakov nazaj do Trojan. Čudno imé kajne, ki je dalo še čudnejšim razlagam in kombinacijam povoda. Kaj nam vse pripoveduje Valvasor (XIII, 101) po Zeilerju o tem imenu, češ da izhaja od Trojancev, bodisi francoskih, bodisi neapoljskih (če že ne od Homerovih?), ali pa da ga je proizvajati od cesarja Trajana, ki je bil baje tu obolel, pa se je za svoje bolezni dalj časa tu mudil, dal to in ono sezidati, da je postal kraj kar malo mestece, ki se je imenovalo po njem Trajana (urbs). Nekaj podobnega pripoveduje tudi Vuk v svojem rečniku pod besedo „Trojan“: Trojan ali Trojanov grad so zidine na Ceru (više Dvorišta = dvori Miloša Obilića v Šabačkoj nahiji). Onuda se pripovijeda, da je u onom gradu bio nekakav kralj Trojan i. t. d. — Toda pustimo te bajke, ne pobri-
nivši se za to, ali je pravo ime Trojaner-Berg ali Trajan-Berg ali Dranberg (skrčeno iz Drajanberg?) ali je to stari Adrans i. t. d., pa si oglejmo samo ime, kakršno se nam prezentira še dandanašnji. Množinska oblika Trojane, Trojan, Trojanam, Trojanah i. t. d. nas že sama pripelje na pravo misel, češ da imamo tu pred seboj stanovniško ime, o kakršnih smo že govorili v eni prejšnjih „Satur“ (Lj. Zv. XXVIII, 246 in 310 nasl.). Trojane je pač iz Trjane, stsl. тврѣдане iz singulara тврѣданинъ, t. j. nastanjenec v trdnjavi ali gradiščan. Podstava temu stanovniškemu imenu je lokalno ime тврѣда = ὄχυρος, munimentum, t. j. trja ali trjava = trdnjava (Mikl. Lex. palaeosl. 986 in Pleteršnik II., 692). Primeri ruski твердь f. die Festung. — Potemtakem bi bili torej Trjane prebivalci utrjenega kraja ali gradišča, t. j. gradiščani.¹⁾ Ta že sama ob sebi dokaj verjetna razlaga pa ima še drugih potrdil. Valvasor pravi (II, 125), da Trojane leže na visoki gori med Podpečjo in Vranjskim „nahe bei dem Dorfe Sedy“, in ravno tam eno stran poprej ima opombo: „Sedy liegt zwischen Potpetz und Franz im Trojaner-Berge“. Ti Valvasorjevi „Sedy“ so = Zidi ali V Zidéh. Primeri še Pod Zidom ali Za Cesto (ravno tam), kar vse zopet kaže na obzidan

¹⁾ Glede oblike Trojana (namesto Trojane) velja isto, kar sem že (Lj. Zv. XXVIII, 312) razkladal o oblikah: Radomljana, Škrjančana, Dobljana, Hümčana itd., in tu pač ne velja Müllnerjeva razlaga (Emona, 85): „wie Bregana aus breg, Poljana aus polje, so Trojana aus troje (drei)“, češ, ker je s Trojanske višine razgled odprt čez tri doline (Radomla, Volska, Medija). To bi bila precej nerodna ljudska etimologija! Kajne, če bi višina imela razgled v dve dolini, bi ji pa rekli „Dvojana“?! Tako ne gre! —

ali utrjen kraj.¹⁾ Vrhutega pripoveduje Valvasor še o groblju, kamenih in razvalinah (Steine u. Schutt), o starih ajdovskih novcih — medenih, bakrenih, jantarjevih, srebrnih in zlatih — (heidnische Muntzen, deren ich etliche tausend Stücke von den Bauren eingewechselt). Vse to nam potrjuje, da smo na starih zgodovinskih tleh, toda za stari Metulum vendar ni niti v imenih pravega oprijemališča in zato je večina glede tega vprašanja Laziju in Megiserju nasprotna. Cluverija, ki stavi Metul k Metliki na kranjsko-hrvaški meji, dasi bržčas kraja in okolice sam niti videl ni, — naj omenimo samo mimogredé. O Metulu namreč pravi Appian (3, 18): Μετοῦλον καὶ τὰ ἐν ὄρει σφόδρα ὑλῶδες ἐπὶ δύο λόφων, οὓς διαίρει χαράδρα στενή (Metulum leži na zelo gozdnatem pogorju na dveh holmih, ki ju loči ozek klanec (stisnjena globel). Metlika pa leži kolikor toliko v ravnini in torej za to ni prikladna. Najbolje bo torej, kakor pravi Abrah. Jak. Penzel v svojem prevodu Dio-Kasija (III, 688), da ostanemo, dokler nas kak kritično-zemljepisni samovidec o čem drugem ne prepriča, kar pri Schönlebnovem mnenju (Carniolia antiqua III, 117), češ da je iskati mirišča starega Mētula pri današnji vasi Mētulje med Ložem in Blokami. Temu mnenju se je v nasprotju z Valvasorjem (IV, 96) pridružil tudi Erasmus Francisci in z nekolikim dvomom tudi Linhart (I, 134).

Držeč se samo imenoslovnih kombinacij in slovničarskih pravil, hočem poskusiti majhen, pa ne ravno tako neznatni dokaz za Schönlebnovo razlago Metula. Valvasor pravi sicer (XIII, 97), da je glede glasovne oblike imena Cluverijeva razlaga (Metulum, Metlika) verjetnejša od Lazijeve (Metulum, Medzik t. j. Motnik), češ da je v prvem slučaju vendar več sličnoglasja nego v drugem, pa da bi se naposled še dalo misliti, da je, ker imamo v besedi Mētulum v prvem zlogu dolg, a v drugem kratek samoglasnik, polagoma ta kratki „ū“ izginil pa da se je končnica „um“ izprevrgla v „ik“ in se je torej namesto Mētulum govorilo Metlik. Prvi točki (t. j. izgubi kratkega „ū“ v drugem zlogu) ne ugovarjamo, drugi pa (namreč zamembi končnic) seveda odločno. To slabo stran slovničarskega utemeljevanja uvidevši je torej Valvasor ali Francisci rajši naglasil v prilog Schönlebnovih Metuljan neprikladnost metliške lege, češ die Lager-Stelle des Ortes will ihren Willen gar nicht drein geben, da je bil Metulum na prostoru sedanje Metlike, kajti današnja Metlika leži na ravnem, pa nima hribov in holmov, na katerih bi bil stari Metulum stal.

¹⁾ „Zid“ skratka pomeni tu toliko kot grad, tabor, trdnjava.

Tu vidimo naenkrat preporno vprašanje, ali je bil „u“ v drugem zlogu imena Metulum dolg ali kratek. Prešeren sicer naglašja na drugem zlogu, kakor da je beseda úravnana po latinskega naglaševanja zakonih z dolgim predzadnjim zlogom, torej *Metúlum* ali *Metullum* (positione). To se strinja z grško pisavo Μετούλον (ne Μετύλον!) in z Apijanovo označbo naglasa Μετούλον. Toda Dio-Kasijeva (49, 35) in Strabonova (4, 207) oblika Μέτούλον (vkljub „ou“ in ne „u“) in pa poznejši razvoj besede tej kvantiteti ugovarjata in bi potemtakem bilo pričakovati „Kakó se Métulum Augústu brani“.

Če imamo samo imenoslovno razlago krajev pred očmi, tedaj seveda se moramo odločiti samo za Metljé, ne pa za Motnik ali Metliko. Pa zakaj? To ime kaže s svojim v narodu govoric še jasno ohranjenim genetivom **Metljan**, da je pravo stanovniško iz lokalnega imena **Métul** izvedeno ime, ki se je prvotno glasilo Metúljàne ali Metljàne, gen. Metúljàn ali Metlján, dat. Metúljànym ali Metljàm, lok. Metúljànih ali Metljäh i. t. d. Ta redni odgovor na vprašanje „od kod“, ta v prostonarodni nepokvarjeni govorici ohranjeni „iz Metlján“, ta nam je zanesljiv kašipot, kako nam je to krajevno ime razlagati, češ da je to popolnoma analogno z Goriče (vprav Goričane), genetiv Goričan, Cerklje (vprav Cerkljane), genetiv Cerkljan i. t. d. Te Metule (?) ali bolje Metljé pri Blokah nimajo torej nobene zveze s pometanjem (niti s snežnim metežem ne!), one niso morda kak Besendorf, ampak Métúlje (iz Métúljàne, t. j. stanovniki Metula); sedanje ime je slovensko, pa bodi potem podstava (lokalno ime Metul) od koder že koli.

Toliko o imenoslovni razlagi Metula in domnevem ležišču kraja, glede obleganja in obrambe nas pa dosti obširno poučuje Valvasor v 4. poglavju 13. knjige.

Ananke.

Kot zvon, ki divjo pesem poje nad požarjem,
gre nad življenja vihro tvoj usodni glas;
in v prahu pred jeklenim tvojim molimo oltarjem,
solzé brezupa razorale so nam bled obraz.

Zaman, zaman! Prižgeš, ugašaš zvezd blestenje
in v morja carstva donebesna potopiš
in srcu le pustiš brezmejno hrepenenje
in le spoznanja večni, krvaveči križ.

Vojeslav Molè.

Povest Ivana Polaja.

Podlimbarski.



” rez solz in vzdihov vam povem surovo povest. V njej ne bo običajne morale. Sedaj, ko je ošaben, vsemu svetu znan filozof uveljavil nadčloveka in je imeniten zgodovinar izpodbujal svoje rojake, naj potolčejo češke butice, in se nam ob takšnih nazorih vsak dan nanovo razburja kri, ni primeren čas za moralne povesti. Kdor želi kaj zvedeti o morali, naj čita sveto pismo, to zbirko moralnih nauk, ki velja za vse večne čase. Dal Bog, da bi ti nauki ne ostali vse večne čase samo na papirju!“

Tako nam je odgovoril Ivan Polaj, ko smo ga prosili, naj nam pove kaj zanimivega iz svojega življenja.

Evo, kaj nam je pravil Ivan Polaj!

1.

Uboštvo, ki me je trlo na ljubljanski gimnaziji, se je tako globoko zasadilo v mojo dnšo, da se mi je še mnogo let pozneje večkrat sanjalo, da grem slabo oblečen v šolo in se sramujem svojih učencev. V začetku zadnjega leta svojih študij, ki sem jih končal s sedmim latinskim razredom, sem stanoval pri Žerjavovih, pijanstvu vdanih zakonskih, katerih sin Janez je bil že končal učiteljišče, pa je čakal službe, ki je je iskal zunaj Kranjske. Takrat se mi je približal fino opravljen gospod, upokojenec lokavo smejočega se pogleda, s črnimi lasmi in črnimi brki, ter me naprosil za učitelja svoji nečakinji, ki je s kmetov doma in ne ume slovenski pravilno pisati in govoriti, pa bi jo rad kot njen sorodnik in dobrotnik olikal in omikal, pozneje pa dal izuriti v šivanju in kuhanju. Čital naj bi z nečakinjo vsak večer „Slovenski Narod“ in „Novice“, raztolmačil ji nejasne besede in povedal najpotrebnejše o sestavu in upravi države ter o avstrijskih narodih in njih bojih, narekoval ji odstavke iz novin in popravljaj pismene napake, skratka, igraje naj bi prilastil dekletu nekaj tiste primitivne vnanje olikanosti, ki si jo prisvoji vsak rokodelski učenec. Pričel šem svoj pouk. Plah in zmeden sem sedel pred svojo učenko, ker do takrat še nikdar

nisem imel prilike, občevati z mlado žensko, tudi v domači hiši ne, ker moja edina sestra se je omožila na tuje, ko je bilo meni jedva pet let.

Prijazen človek je bil upokojenec. Med poukom je šetal po sobi, pušil iz dolge pipe, čital svoj časopis ali pa laskavo pomagal pri učenju, kadar je bilo treba. In vedno mu je igrala tenka nasmeška na obledelih ustnah. Tista nasmeška me je spremljala potem vse življenje, povsod sem jo videl in včasih sem mislil, da mora tudi Bogu sedeti na njegovih božjih ustnah, kadar se domisli, kakšnim bitjem je vdihnil svojo podobo. Včasih je upokojenec pridurnil oči in s smejočim glasom je posvaril učenko, da preveč živahno gleda na mladega učitelja. Jaz sem do ušes zardeval, ona pa se je živo in smejoč opravičevala, da nekam vendar mora gledati, in zato gleda na učitelja. Zelo mi je ugajala tista sicer slabo plačana ura, ker se je večkrat končala s čajem in borno večerjico. Pri tisti priliki sem opazil, kako je nečakinja že napredovala v kulturi: če je jedla, je držala vilice v levi roki — na to je bil njen dobrotnik posebno ponosen — skoraj pri vsakem odgovoru je vežljivo zavijala glavo in jo koketno naklanjala; če jo je kdo poklical ali je kaj preslišala, ni odgovorila s hribovskim „kaj“, ampak z vljudnim „prosim“. Meni je bilo vse to novo in zazdelo se mi je silno gosposko in nobelsko. Govorili smo navadno o Slovencih in Čehih, o taborih, ki so bili takrat v navadi, o naših ministrih, katere je že vse poznala po imenih in po njih poslih. Tako jo je bil že ogladil in olikal stric, s katerim je stanovala v eni sobi.

Vsako nedeljo in praznik popoldne smo šli vsi trije na izprehod v Šiško, a vselej tako, da sem šel jaz z učenko naprej, nekoliko šepavi upokojenec pa je veličastno korakal za nama, skrivaje svojo ohromelost, kolikor je mogel. Zvečer, kadar je bila slovenska predstava, je poslal nečakinjo v gledališče, češ: tam se človek najlaže omika, ker vidi, kako se vesti v olikani družbi. Sam ni šel z njo, pridružil pa ji je za varuha mene. Tako sva hodila na galerijo: jaz zdržljiv in boječ, ona živa in vesela.

In takrat — ob novem letu je bilo — sem dobil drugo prav ugodno inštrukcijo. Za domačega učitelja sem prišel k otrokom brzojavnega uradnika, h kateremu sem se preselil. Vesel sem pisal domov, naj pride brat, da plača Žerjavom, kar je še na dolgu za prvo polletje, potem pa več ne potrebujem podpore od doma. Prišel je brat in plačal, a samo do novega leta, mati Žerjavka pa je zahtevala za celo polletje do konca svečana. Sprla sta se dodobra.

Odšel je skopi brat z zavestjo, da je plačal pošteno, ostala je Žerjavka v hudi jezi.

Nekaj dni pozneje so me klicali profesorji k sebi in jele so mi mrene lesti raz oči. Ravnatelj mi je očital, da hodim z dekletom, ki je na slabem glasu in živi z upokojencem, na izprehod in v gledišče in da se je na konferenci obravnavalo o tem; isto mi je povedal razrednik in pristavil, da sem zrel za izključitev; učitelj veronauka mi je objavil, da upokojenec ni sorodnik tistega kmetskega dekleta, ampak navaden človek brez vesti in čednosti, ki hoče nedovoljeno pohotnost skriti s tem, da kaže svojo priležnico v javnosti vedno ob strani ubogega dijaka, katerega proglašja za njenega ljubimca, s čimer odvrča od sebe očitane poštenih ljudi. Svetoval mi je, naj grem za drugo polletje na novomeško gimnazijo, v osmi razred pa se zopet lahko povrnem v Ljubljano, ko se neprilичna stvar pozabi. Osupnil sem ob takih stvareh in marsikaj mi je postalo jasno. Zvedel sem, da nosi dobrotljivi „stric“ pod črno lasuljo veliko plešo in pod črnim mazilom sive brke in da ga je v Ljubljani vse zbadalo in dražilo z njegovo priležnico, katere bi se bil že rad iznebil. Jasno mi je bilo tudi, da sta me v šoli ovadila Žerjavka in njen sin Janez zaradi bratove varčnosti. To je bil prvi prelom v mojem življenju, ker prvikrat sem strmel ob človeški naravi. Takih prelomov sem doživel pozneje še mnogo.

Na novomeško gimnazijo nisem maral iti, ker sem bil že domov pisal, da sem za vselej razbremenil domačo hišo. Da bi besedo snedel, za to sem bil preboječ ali pa preponosen. Ostal sem za domačega učitelja pri prijazni uradniški rodbini ter dal slovo šoli tem laže, ker sem šel že v dvajseto leto in je bilo treba spomladi k vojaškemu naboru. Vedel sem, da mi je usojena vojaška suknja. Nekateri moji sošolci so napravili inteligenčni izpit ter se vpisali za enoletne prostovoljce na lastne stroške, jaz v svoji revščini o lastnih stroških še misliti nisem mogel. In neka tajna misel mi je v tistih bridkih urah na dnu duše šepetala: Vojaštvo te reši duhovniškega stanu, za katerega ne čutiš poklica.

Potrjen sem bil k slovenskemu dragonskemu polku. Pri vojaki sem se skraja po ruski bodril z besedami: Terpi, kazak, ataman budeš! — pa kmalu je prišlo razočaranje in prelom za prelomom. Hvala usodi, da je bil polk po preteku enega leta razpuščen in sem bil prestavljen na Ogrsko k češkemu dragonskemu polku, kjer sem našel boljše razmere. Služil sem štiri leta, potem me je ne-

ugnano hrepenenje po svoji ožji domovini in po svobodi, o kateri sanjarijo vsi mladi ljudje, pa je nikjer ni, speljalo nazaj v Ljubljano, čeprav so mi v polku prigovarjali, naj ostanem, ker so bili z menoj zadovoljni. V Ljubljani sem iskal službe, pa stalne nisem mogel dobiti. In živel sem še revneje nego pred leti dijak. Tu je zasijala v moje uboštvo lepa ljubezen, velika opora vseh sestradanih in obupanih. S krepko roko sem segel po njej, ker podjeten sem postal in nič več nisem bil plah in zmeden pred žensko. Dvajsetletna šivilja Vida se me je usmiliła s tisto površno ljubeznijo, ki ničesar ne žrtvuje in mnogo zahteva. Ko sem bil spoznal, da zame ni življenja v Ljubljani, da „le tujcem sreče svit se v Kranji žari“ — takrat sem še mnogo vzdihoval z našimi pesniki —, sem jel misliti nazaj na življenje pri dragoncih. Bolje se mi je godilo pri čeških fantih na Ogrskem nego v Ljubljani pri Slovencih. Nekaj dni sem v neznansko težkih mislih mučil dušo, v skrbeh za svojo in Vidino prihodnost dve noči nisem zatisnil oči, kajti stal sem na prelazu v stan, ki je bil odločen za vse moje življenje. Potem sem odposlal prošnjo za zopetni vstop v dragonski polk. Kladivo razdrobi steklo, a železo utrdi — tako sem se tolažil s Puškinovimi besedami. Vstop mi je bil dovoljen in teden pozneje sem se odpeljal iz Ljubljane, zapustivši ljubljeni Vidi kopo lepih obljub.

Leto dni sem ji pisaril z Ogrskega pisma polna visoke ljubezni, potem sem dobil od nekega dobrega človeka v Ljubljani list, kjer je stalo, da se tista ljubljena Vida, kateri pošiljam idealnejša pisma, nego jih je pisala in dobivala Julija v novi Heloizi, vsak večer izprehaja z nekim gospodom po ljubljanskem Mirju in po Prulah, kar kliče do neba po osveti. Takrat mi je zavrela kri in divje sem se posmejal. Raztrgal sem pismo ter vrgel kosce v veter. Vrag vzemi za vse večne čase vso ljubezen! Potem sem med gromom in bliskom, z viharjem v prsih sedel na konja ter jahal čez polje v tretjo vas k tovarišu Vincencu Zarubi v poset. (Dragonci so bili nastanjeni po vaseh.) Tam sem se napil in pri ciganski godbi naveseljačil. Drugi dan sem si izprosil dopusta ter se peljal v Požun, kjer sem zopet veseljačil. Tretji dan sem pisal pismo Vidi: da ne mislim na maščevanje in ji ne bom delal ovir, da ji želim sto sreč in stalno nastanitev za njeno široko srce, naj se ji nikdar ne maščuje njen novi ljubček, ne usoda, ne življenje, ne leta, ne ljudje in naj jo kmalu sreča pamet. Tako sem menil zatreti srce, pa izlahka to ni šlo. Vraga, prava ljubezen zasadi korenine, ki se ne dado izlepa iztrebiti! Dolgo mi je še vstajala pred očmi Vidina podoba: zagledal sem jo sredi

dela v službi in ob urah pohajkovanja, v sanjah se mi je prikazovala in sem govoril ž njo.

Tiste dni so me pregovorili v polku, videč moje zmožnosti, naj naredim izpit za računskega častnika, ker za kadetno šolo sem bil že prestar. Po polletni praksi sem napravil izpit z najboljšim uspehom. S tem sem si zagradil pot do revnih deklic, kakršna je bila Vida, in čutil sem, da postajam nasproti ženskam trd ali, kar je baš isto, praktičen. In potikal sem se dalje s škadronom po madjarskih in slovaških vaseh, čakajoč povišanja.

Nisem bil suh in potr t svetnik, ki bi hotel leseno stati v kotu, kadar se kratkočasijo drugi. Rad sem poiskal zabave, ali primerna se mi je redkokrat ponudila. Sicer je prišel vsako leto v škadron kakšen v študijah zapoznel češki dijak, ki je nosil v svoji skladni torbi na sedlu francosko ali rusko slovnico s seboj, ali moje vojaško dostojanstvo — predsodek prve vrste — mi je branilo, da bi se bil družil z dostojanstveniki talenta, če niso nosili zvezd pod vratom.

V tistih letih sem našel dva tovariša, s katerima sem mnogo občeval. Prvi je bil stražmešter Vincenc Zaruba ali, kakor smo ga kratko imenovali — naš Cenko. Predno so ga uvrstili k dragoncem, je hodil z neko gledališko družbo po čeških krajih ter nastopal v različnih vlogah. Kakor je pravil, je večkrat deloval v vlogi krvnika kralja Vaclava, pa tudi Prokopa Velikega je že predstavljal, ker je bil sam ogromne postave in silnih kosti. Umel je zbijati dobre šale in za svojo češko narodnost je stal kakor skala. Nekega večera za časa manevrov nas je bilo zbranih mnogo podčastnikov na vrtu slovaške gostilne v kraljevskem ogrskem svobodnem mestu Bazinu. Češki harfenisti so nam igrali in peli slovanske pesmi. Kar se pojavita dva pandurja pred našimi mizami ter zahtevata, da morajo razburilne panslavske pesmi takoj utihniti, s solnčnim vzhodom pa harfenisti zapustiti mesto. Takrat si je Cenko Zaruba pripasal sabljo, se postavil v vsej svoji ogromnosti pred pandurja ter zarohnel: „Kdo je to ukazal?“ „Pan notarijuš“, je zajeceljal preplašeni pandur. „Recite velmožnemu panu notarijašu, da sem jaz najel češke harfeniste in nam bodo igrali in peli nocoj in tudi še jutri večer. Tako ukazujem jaz, Cenko Zaruba, ki sem vicekralj češki!“ Pandurja sta v strahu odrinila in harfenisti so ostali še tri dni v Bazinu. Takrat smo dali našemu Cenku priimek: vicekralj češki.

Drugi moj prijatelj je bil četnik Tegl, dobrodušen in vesel Nemeč, lepo začrtanega in pravičnega obraza. Radodaren je bil in

je imel tudi dosti denarja; pošiljala mu ga je neka dama, moja mati — je rekel, dasi dama, podpisana na poštinih nakaznicah, ki so šle vse po mojih rokah, ni imela njegovega imena. Zagoneten človek se mi je zdel, ker o svojih rodbinskih razmerah ni črnil besede. Zaruba ga ni posebno maral, ker se mu je zdel premlad, površen v službi, presamoljubiv, domišljav in menda preučen. Za disciplino ni bil zavzet, ni se brigal dosti za vojaške stvari, odkar mu je izpodletelo v kadetnici — gotovo samo zato, ker ni čutil poklica za stan. Marljivo se je učil francoskega jezika, v službeno knjigo pa ni pogledal nikdar. Rekel je, da hoče doslužiti svoji dve leti, potem pojde proč in se posveti kakšnemu bolj praktičnemu in mirnemu poklicu. To je javljal očito in zato ga niso marali njegovi predstojniki; nekateri so mu morda zavidali, da si lahko izvoli poklic, ki ga veseli. Po vseh straneh je imel sovražnike in dostikrat je bil kaznovan, včasih tudi po krivici. Jaz sem ga uvaževal zaradi njegove izobrazbe, načitanosti in praktičnega zmisla.

Z domačimi prebivalci nisem vedel kaj početi; z vsiljivimi židovskimi krčmarji in kramarji nisem želel stikov; vaški notarji, ki imajo na Ogrskem tisto izobraženost in tisti posel kakor pri nas občinski tajniki na kmetih, so bili surovi in prekanjeni ljudje ter brezobzirni gospodarji občin, učitelji pa takšni siromaki, da je marsikateri rad vzel od vojaka zavitek duhana za „božji lon“. Taka družina me je pač izprva zanimala, a prilagoditi in pridružiti se ji nisem hotel, dasi sem imel dosti sočutja z vsakim človekom in nisem hotel pripoznavati srednjeveških stanovskih predsodkov in razlik, ki se po vseh straneh zopet javljajo po novodobnih organizacijah in zvezah. Z duhovniki se tudi nisem mogel seznaniti, ker v družbo niso zahajali; živeli so v svojih župniščih svoje razkošno rodbinsko življenje.

2.

Čeprav sem se bil prostovoljno povrnil k vojakom, vendar tam nisem našel sreče in zadovoljnosti. Vse okroginkrog se mi je zdelo surovo in tuje. Dokler sem menil, da služim za Vido, sem še lažje prenašal enakomernost službe in dolgočasnost tujih krajev. Ko pa mi je ugasnila tista ljubezen, sem začel rentaćiti in ropotati nad življenjem, kar je naravno in umljivo, ker sem se bližal že tridesetemu letu starosti in sem bil še vedno podčastnik. Težko sem čutil, da ne služim na domačih tleh, kjer so moji sošolci in znanci že dobro uspevali: ta je začel rasti in se rediti pred božjim oltarjem,

drug se je grel na solncu prvakom in protektorjem pri kolenih. Tako sem ostal tujec na tuji zemlji, ker moja misel je uhajala vedno v domače kraje. In od tam sem slišal samo o narodni in socialni bedi in čital o brezumnih veselicah. Mnogi sunki, ki so zadeli v moje čustvo, so me gnali h knjigam, pri katerih sem presedel mnog večer. Zaradi mojega samotarstva me je proglasil naš zdravnik za melanholista. Res, moje čustvovanje je bilo zelo nagnjeno k melanholiji; toda mladost je delala svoja čuda in jo krotila, tako da se je včasih zjasnila temna stran mojega bitja, in takrat sem dal, kakor pravijo konjeniki, ostroge življenski volji, ki se je potem razlila na široko v razposajeno radost.

Služil sem bil zopet štiri leta in vsega skupaj sem bil že sit, ko je nepričakovano prišlo povelje, da se dragonski polk jeseni preseli na Dolenje Avstrijsko, in sicer štab s tremi škadroni na Dunaj, ostali trije škadroni pa na Moravsko polje. In zavriskal sem veselja in ves polk z menoj. Naposled torej proč, ven iz Košutovega kraljestva, ki se je že vsem priskutilo! Sicer tudi na Dolenjem Avstrijskem pečeni golobi ne frče v usta, tudi tam je služba huda, višji po šarži je nasproti nižjemu tu kot tam neizprosni, trd in jeklen, rdečelični generali so po vsej državi enako osorni, brhki korporali enako omejeni in pasji in povsod je tako v navadi, da se nos, ki je prišel z višjega mesta, na nižjem mestu razkroji v svoje sestavine, ki so po zaslugah: ukor, zapor ali pa rdeča lisa na licu. No, mlad človek si želi izpremembe: danes tukaj, jutri tam, čeprav ve, da ga tam ne sprejmejo z veseljem in tu z ajdovo slamo pokade za njim.

Bil je čemeran jesenski dan 1881. leta, ko se je pomikal naš škadron preko Malih Karpatov iz Ogrske na Avstrijsko. Dež je neprestano šumel po smrečju in borovju, ki se je na široko razprostiralo kraj razmehčane ceste. Buren veter nam je bril nasproti, vihrajoč s konjskimi repi in grivami ter z brki ostarelih vojakov. Vse v zraku sivo in blede, vse na zemlji mokro in polmrtno. Pohodniki so mračno zrl izpod težkih čelad in do nitke premočenih kapuc v razmočeni svet, kregali sv. Petra za njegovo mokro radodarnost, govorili o znancih, ki so jih pustili na Slovaškem, o novih postojankah in iznova rentočili nad vremenom. Vrag vzemi takšen navpičen dež, ki v nedogledu liki tenke strune lije z neba in prejé vsako nitko in se pretiplje do same kože! Jahal sem pri vozovih, ki so peljali pod mojim poveljstvom našo prtljago. Ker ž njimi nisem mogel dirjati, sem zaostal daleč za oddelkom. Rad bi bil pri tem ostudnem vremenu čimprej prišel pod streho; priganjal sem

voznike izlepa in izgrda, pa nič ni zaleglo, ker vozovi so bili težko naloženi, cesta pa slaba kakor vse ogrske, v blatu razlezla in mestoma celo napeta. Dolgočasna se mi je zdela ježa pri vozovih; niti ob najlepšem vremenu ni prijetno korakoma jahati na veliko razdaljo. Kakor svinec je ležala mokra obleka na meni in morilo me je tisto enomerno gibanje na zaspalem, polmrtvem konju.

Naposled smo prispeli na gorski preval, kjer smo duškali. Tolažil sem se, da pojde navzdol hitreje. Snel sem kapuco s čelade, da bi se ogledal po novem svetu, ki se mi je odprl. Pod menoj se je razprostiralo nižavje ob reki Moravi, ki meji tod Avstrijo in Ogrsko, pa razložil sem le reko in tovarniški dimnik onkraj nje, vse drugo je ostalo zastrto v deževnem mraku. In vendar me je izpreletelo veselje. Novi kraji, novi ljudje! In daleč tam zadaj v megli je cesarski Dunaj! Ugajalo mi je, da moj oddelek ne gre na Dunaj, ampak ostane v Moravanu ob Moravi, ker rajši sem bil v majhnem mestu daleč od velikomestnega hrupa. Saj kadar me bo mikalo na Dunaj, lahko pogledam tja, kamor se prispe po železnici v poldrugi uri z nove postojanke. Na Dunaju sem imel par znancev, že precej starih dijakov ali kaj so bili sedaj, in te sem nameraval posetiti, da se čez dolgo časa zopet enkrat pošteno nakramljam v slovenskem jeziku. In še neka pričina je bila, da sem se veselil Moravana. Nekaj dni, predno smo se preselili iz Ogrske, sem dobil od svojega dunajskega prijatelja Križana, ki je bil nekdanj moj sošolec in je šel potem na Dunaj baje študirat, pa se niti vpisal ni na univerzo, od tega Križana sem bil dobil obvestilo, da najdem v Moravanu Slovenca in celo znanca nekdanjih let, namreč Žerjava, onega Janeza Žerjava, ki je moje izprehode z dobrotnikovo nečakinjo ovadil ljubljanskim profesorjem. „Tam službuje kot nadučitelj, ker mu ni dišal borni domači kruhek. Moj prijatelj je in me včasih obišče na Dunaju. In piše se sedaj Scheriau — da boš vse vedel. Lahko se maščuješ izdajci, ker ti imaš sabljo in konja, on ju pa nima. Ti kot dober rodoljub gotovo pokličeš renegata na junaški mejdan. No, ne stori mu žalega, ker kadar pride na Dunaj, me vselej napoji. In to je vse!“ Tako je stalo v Križanovem pismu. Smešno! Žerjavu sem bil že davno odpustil njegovo ovadbo, nobene žale misli nisem imel več o njem in vsega dobrega sem mu želel. No, kar se tiče renegatstva... če je preskočil v drug tabor, lahko skoči pod mojim vplivom zopet nazaj. Na vrhu Karpatov v dogledu Moravskega polja me je objela prava radost pri misli, da se bom z nadučiteljem Žerjavom vsak dan lahko pogovarjal v slovenskem jeziku.

Vozniki so pognali in zdrdrali navzdol. Dež je ponehal, veter se ublažil; to sem smatral za dobro znamenje za prihodnost. Žgoleč šaljivo pesem, sem zadirjal za vozovi. Blato je kar škropilo izpod koles in konjskih kopit. Vojaki, sedeč posamič ali po dva na vozovih — bili so sami slabiči, bolehní ali rokodelci — so kar odska-kovali na težkih zabojih, tako smo dirjali z gorečo željo, da bi bil le že kmalu konec tega pustega pohoda. A glej ga zlomka! Na nekem ovinku se je strlo pri prvem vozu kolo in ves izprevod se je ob kletvah druhalí, sedeče na vozovih, hipoma ustavil. Pohitel sem k prvemu vozu. V jarku je javkal moj pisar Žemlička, z nogami podvitimi pod težek zaboj, ki je bil zdrknil pri padcu z voza nanj. Vozniki in vojaki so poskakali z voz in dvignili zaboj, pa Žemlička ni mogel vstati: noga mu je bila poškodovana. Rentačil sem v ne-katerih jezikih na prestrašenega voznika, da gre s takšno slabotno priprègo v službo, pa s tem ni bila odpravljena nezgoda. Kaj in kako zdaj! Škadron bo že v novi postojanki in častniki težko pričakujejo prtljage, jaz pa ne morem naprej, kakor bi hotel. Kje dobiti hitro drug voz in kako spraviti ponesrečenca domov! Zdajci sem zapazil, da se je pripeljala za nami kočija, ki je stala zadaj na cesti in ni mogla naprej, ker so ji moji vozovi zagrādili pot. Ukazal sem vojakom, naj spravijo prtljago z nerabnega voza in jo zlože kraj ceste, potem naj vozniki speljejo naprej in naredè prostor za mimo vozeče popotnike. Šinilo mi je v glavo, da je ona kočija morda prazna in bi vanjo lahko spravil pohabljenega Žemličko. Zadirjal sem nazaj na konec svojega izprevoda; mahoma sem se ustavil pred kočijo. V zadregi sem bil, ko sem videl sedeti v njej dve dami, in presenečen sem dvignil roko k čeladi. Iz napol odprte kočije je zaklicala name prestrašena dama: „Kaj pa se vam je zgodilo, gospod?“

Ozrl sem se v precej lepe, nekoliko rezke poteze starejše dame, ki me je ogovorila. „Oprostite, milostiva, da sem, stoječ sredi ceste, ovira vaši vožnji. Kolo se mi je strlo, pa to še ni najhujše; tudi vojaka mi je pohabilo. Prosim, potrpite malo, precej se vam umaknemo.“

„I seveda, gospod. Nama se nikamor ne mudi.“

„Vrag vzemi današnji pohod!“ odmahnem ter hočem obrniti konja.

„Oh, kako vas obžalujem! Kaj se je pa zgodilo vojaku?“ je vprašala gospa, nagnivši se iz kočije.

„Nogo mu je izvilò, izpahnilo ali pa zlomilo.“

„In kaj nameravate ž njim? Na svoje voze siromaka vendar ne morete naložiti.“

„Moja karta mi kaže, da je tu doli za smrečjem vas. Tja pojdem po voznika.“

„Veste kaj? Moja kočija je precej široka in na vzmeteh. Vaš bolnik bo še dosti udobno slonel tu notri v kotu. Tu je zanj ugodneje nego na kmetškem vozu, ki ga morate šele iskati. Saj vem, da potujete v Moravan, kjer sem tudi jaz doma. Ta slaba pot drži samo v Moravan. Naložite bolnika v moj voz.“

„Moravan je naš cilj. Pa, milostiva, lepa vam hvala, visoko čislam vašo dobrotljivost, ali ne morem vam naprtiti takšne žrtve.“

„Le kar nič ne ugovarjajte! Oprostite, ker vas ne vem imenovati po vaši šarži.“ Dama je govorila z veliko važnostjo, vpiraje svoje živahne oči v moj razvneti obraz.

„Manipulant sem za zdaj in moje ime je Polaj.“

„A — računski?“

„Da, in aspirant za častniško službo.“

„Onda boste stanovali pri meni na pošti. Rada bi bila dobila častnika, pa soba, ki jo imam na razpolago, je premajhna za častnika, zato so dali vanjo pisarno in vas. Ako torej hočete, da pridete kot prijatelj pod mojo streho, morate sprejeti mojo ponudbo in dovoliti, da izkažem vašemu poškodovanemu vojaku delo krščanske ljubezni. V naši hiši nismo sovražni vojaškemu stanu.“

„Oh, kakšno sitnost sem nakopal damama!“ sem se izgovarjal, s presenečenjem zroč na lepi obrazek gospice, ki je sedela poleg moje prihodnje gospodinje, veselo se nasmihavala ter dromljala s prebelimi prsti po pripetem usnjatem pregrinjalu, ki je pokrivalo dami skoraj do pasu.

„Vi nas nič ne vznemirjate,“ je izpregovorila gospica z mehkim glasom, iz katerega je zvenela ljubka plahost prve besede, izgovorjene pred tujcem. „Vaša ekspedicija se mi zdi tako zanimiva, da me prav veseli, ker se je bom deloma tudi jaz udeležila. Le kar naložite vojaka v najin voz! Nama ne bo delal napotja.“

Zopet sem dvignil desnico ter vljudno nagnil obraz, ki je ves zagorel pod nerodno čelado. „Zelo ljubeznivi dami mi je naklonila prijazna usoda na moji dolgi poti,“ sem rekel.

„Ljuba Albina, ti si še prav aboten otrok, da vidiš zanimivost v pohodu, kjer se je ponesrečil beden človek. Ti vidiš in iščeš samo smešne in romantične naključke v življenju, a ono je tako resno in kruto. Pa tudi ti še kedaj spoznaš resnico.“ Tako je pokarala gospa. — „Glejte, gospod Polaj, vozniki se nam že umikajo s poti. Zapeljimo k vašemu ponesrečencu!“

(Dalje prihodnjič.)

Grob ob cesti.

Naokrog ni žive duše —
Kdo si, ki tu sladko snivaš,
ki tako mirno počivaš
pod plastjo cvetoče ruše?

Živel si, kako, pokojnik?
Morda drug vojne krvave,
morda romar cerkve prave,
morda tat, morda razbojnik?

Zdaj vseeno. Pod zemljo si,
tam so tebi vsi enaki,
kmetje, popi, poštenjaki,
tam nikdo več kron ne nosi.

Greg. A kdor gre po poti, v čislih
grob ima tvoj zapuščeni:
„Mir s teboj, tu položeni,
z Bogom spi!“ tako si misli.

Petruška.



Solnčna pesem.

Ko v prah prestoli zadnji padejo strohneli
in plamen svobode zaplapola v polnoč,
do večnih zvezd zahrepenijo spevi smeli
in zarji pojdemo naproti vriskajoč.

In vstane iz gorá vrhov ponosna, zlata
in vžge se solnce, naš edini, zadnji car —
in stopajoč v bodočnosti blesteča vrata
žrtvujemo pojoč se solncu na oltar.

Vojeslav Molè.



Književne novosti.

A. Aškerc: Akropolis in piramide. Poetični sprehodi po orientu. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. Cena broš. K 3, eleg. vez. K 4:50.

Tam doli — v Egiptu — poseda „mladi fellah Omer“ žalostno po svojem vrtu; vrt mu ne rodi, vodnjak je preplitev, da bi dajal dovolj vode za zalivanje. Čemu bi se mučil z okopavanjem? Zavistno gleda mladi Omer preko ograje na bujni vrt sosedu Ahmeda, poln zdravega sadja. Pa pristopi Ahmed k Omerju in ga pouči: „Vodnjak je tvoj preplitev, pa premalo daje ti vodé... Moj vodnjak pa ti je sila globok, rekel skoro bi, da je brez dna!... Ne izčrpam ga!... Zato moj vrt rodi obilo sadja vsako leto. Tvoj vodnjak je preplitev...; zato si, Omer, siromak“. — To parabelo („Dva vodnjaka“) čitamo v novi Aškerčevi knjigi. Spadala bi na prvo mesto kot uvod, ker bi potem še ostreje stopila v očitje neprikrita pointa: vodnjak je — pesniški vrelec, sila globok pri enem pesniku, preplitev pri drugem; vrtnar Ahmed z globokim — vodnjakom bi stal pred našimi očmi kot znan plodovit pesnik, a siromak mladi Fellah Omer bi bil razkrinkan kot znani pesnik Nevesekdo...

Preprostih izprehodov po orientu od Aškerca potemtakem ne pričakujemo, naj so poetični ali ne; njegova osebnost tega ne pripušča. Kakor se je v obliki parabole usmilil siromašnega sovrtnarja Omerja, tako se junači nasproti istinitim in imaginarnim sovražnikom s pregovorno domislico: „Kaj pomeni, če imaš sovraga? To pomeni, da si jim na poti!“ („Kavarna, Pri arabskem konju“, str. 17.). Prav! — In kot tretje: kritikom je posvečena arabska pravljica „Učeni osel“, katere jedro je baš enačba med kritikom in učenim oslom. No, verjemite gospodje pesniki in Pesniki, da se je tisti, ki je danes tukaj kritik in torej z ono enačbo prizadet, prav iz srca smejal groteskni rešitvi problema oslovske vzgoje! Skoraj pikantna pa postane ta poetična pedagogika, če se spomnimo, da je Aškerc pred dvanajstimi leti tudi že opeval osla, a v zvezi s Pegazom. In glejte! V teku teh let je postal osel učen, Pegaza pa v „arabski pravljici“ o učenem oslu iz l. 1909. — ni več...

Omenjene pesmi imajo kolikor toliko osebne namene v prikriti ali neprikriti obliki, ki je tako malo orientalna, da bi jo mogoč zadeti tudi kdo, ki ni videl niti morja, kaj šele palmé, piramide! Aškerc pa je res videl Grško in je stal ob egiptovski sfinxi, samo da mu je včas lastna volja močnejša nego mogočni vtiski onih čudesnih krajev. Jasno je, da je ondi iskal, kakor povsod v življenju, svedokov za svoje ideje, ki se zanje bori že leta in leta. In našel jih je: pod piramidami bolj negativno, pri Grkih, v helenski kulturi pa pozitivno. Glede na svoja subjektivna pričakovanja in nagnjenja si je iz bogate zakladnice porabnih snovi seveda izbral in zbral baš tiste, ki so mu mogle služiti v prilog njegovih stremeljenj. To je umevno in ne more biti drugače, čeprav se bo marsikomu zdelo enostransko: pesnik pa ni potopisec in še ta piše vendarle vse umerjeno po sebi! Kdor pozna Aškerca, ta bo umel, da je pesnik za uveljavljanje znanih svojih tendencij porabil pagansko mučenico Hipatijo, da nadalje proslavlja faraona Amenhotepa IV., ki je proglasil Solnce za pravega boga — nasproti dotedanjim „malikom“ egiptovskih svečenikov (zmislimo se „Zlatoroga“!), da je posvetil posebno pesem „Neznanemu bogu“ sv. Pavla, da zapoje na Akropoli o Veliki noči himno helenstvu kot svo-

bodnemu paganstvu in da na drugem mestu naglaša v tem zmislu: „Olimpije ni več, a ves svet je Olimpija“, da nadalje, vdajajoč se socializmu, prepusti Hufuja, zgradilca orjaške piramide, strašnemu prokletstvu, ker je uničil pri gradnji toliko bednih delavcev, da v obsežni pesmi razpravlja zgodovino preprostega slovenskega dekleta, ki je v Egiptu začelo življenje kot služkinja, a ga končalo doma kot upokojena bogata, pa smrtno okužena demimondka, in naposled, da sočutno opazuje v ladji „Izselnike“ in polaga sužnjo zbadljive besede v usta nasproti kiparju Fidiju, češ da upodoblja le imenitnike.

Te pesmi so prav Aškerčeve; vendar bi jih bil mogel prav tako zapeti, ne da bi kdaj stopal po Akropoli ali po palubi parnika „Semiramis“, kakor je pesnil o Buddhi in Brahmi, ne da bi bil kdaj stal v senci Himalaje. Takisto bi on s svojo lapidarno oblikovitostjo mogel a priori zlit v pesniško obliko znamenitosti Nila (str. 19.), predočiti feto morgano (str. 75.), po Platonovem sporočilu uprizoriti Sokratovo smrt (str. 128.), v verzih pointovati pikantni nastop hetere Phryne pred sodniki (str. 139.), s človečnostjo odeti junaka Odiseja pri Feakih (str. 167.) ali spevati novogrške motive. — Nemogoče pa bi bilo Aškercu brez poznanja onih krajev zapeti najlepše pesmi v naši zbirki, v katerih zazvene včas akordi, ki bi jih pri špartanski njegovi Muzi sploh ne pričakovali. In vendar se mu podajajo lepo: Kako nežno poje Aškerc o Itaki! Pomislite: on, pa nežno! A dobro mu pristoji! In mehko — kakor Gregorčič — opeva palmo, finočutno je zadel orientalski milieu pri aleji palm in v puščavi ob velikanski sfingi. Take pesmi so nastale ob silnem dojmu realne istine, ne le po mrtvi reprodukciji.

Naposled kot višek: kdor hodi po onih slavnih krajih, kdor se zaglablja v njih jasno preteklost in jo primerja s prozo sedanjosti, preko njegovega srca bo šinila za trenutke senca sentimentalnosti, naj mu bo oko še tako objektivno motreče. Aškerc je naš najbolj ekstenzivni pesnik in rajši poveljuje, nego se vdaja. A to pot se je včas tudi vdajal z vsem svojim bitjem in nežnost mu izzveneva včas v sentimentalnost. To je pri njem nekaj novega, a mi to novost pozdravljamo, ker jo zahvaljujemo za najlepši dve pesmi v tej zbirki; ti sta: „Po ulicah lepih atenskih“ (str. 126.) in „Grobni vrčček“ (str. 115.), tu pesnik ni le ekstenziven, ni diktator svojega srca, ampak srce samo je diktator. Prvenstvo gre vsekakor „Grob-nemu vrčku“: v njem je združena preteklost s sedanjostjo, idealizem z realizmom, lirika z epiko, tu je pristnost, a ne sugestija. — V to okrožje spadajo tudi obe pesmi o „Korintu“ (str. 159., 161.), „V Kifisiji“ (str. 158.), „Večer pri Mohamed-Alijevi džamiji“ (str. 24.). — Lahkokrilna, kakor bi je pesniku, ki nosi v levi bakljo, v desni handžar, ne prisojali izlahka, je pesmica o „Templju na Egini“, kjer se poje med drugim „Tam plava v morju otok Salamis... In ti, rdečelasa mlada miss...“ itd. — Sploh, „to ljubo ženstvo“ se opeva v epiki in liriki: krasotica Phryna kar v treh pesmih, Aspazija seveda tudi, Hipatija je prelepa, dasi hladna, v Kahiri je „dražestna Arapka“, mala Ajiša je Mohamedu več ko vse... Z iskreno navdušenostjo pa se tudi opeva, brez vseh postranskih ozirov, krasota starih umetnin, na pr. v vzorni odi „Parthenon“.

Imejmo torej o posameznih pesmih to ali ono sodbo, knjiga je vsekakor zanimiva in je vendar enkrat nadaljevalka tistih Aškerčevih tradicij, pri katerih si je on ustvaril svojo slavo in svoj ugled. Veliko ozadje te knjige z umetniškimi in kulturnimi dejstvi, ki jih je pesnik spoznaval na licu mesta, daje tudi knjigi sami drugačen značaj, nego bi ga dobilo upesnjenje malih, le siloma povelicevanih predmetov in motivov. Hvaležni smo Aškercu, da je s svojo „bakljo“ posvetil tudi

našemu občinstvu v svetišče, odkoder so izhajali in še izhajajo kulturni impulzi. On je živ argument proti tistim, ki štejejo poetom v veliko zaslugo, če ne prestopi kot popotnik nikdar domače njive.

Jaz za svojo osebo sem našel v knjigi še neko posebno formalnost, ki me je razveselila: Aškerc rabi grška lastna imena vsaj v imenovalniku v izvorni grški obliki in ne v tisti patvorjeni, ki tako žali uho: on piše Demeter, Hades, Lais, Sofokles, Aristofanes, Eros (Erosa itd.), Knidos, Salamis, itd.; celo: Phryne, Parthenon. — Tu sva se srečala: jaz sem v svojih grških knjigah pripravljala pot za isto pisavo; čisto brez kompromisov seveda ne gre niti pri njem niti pri meni; a važno je, da se pesnik stvaritelj in šolnik-jezikoslovec neodvisno drug od drugega srečata na istem potu. — Tudi s tega stališča bodi knjiga pozdravljena in priporočena.

Dr. Jos. Tominšek.

Anton Medved: Poezije II. Ljubljana 1909. Založila „Katoliška Bukvarna“. Cena broširani knjigi 4 K, vezani 5 K 40 h. Anton Medved je znana osebnost v naši literaturi, dasi preveč častilcev menda nima. Vzrok je pač to, da pogrešamo v njegovih proizvodih onega temperamenta, ki bi vplival z neodoljivo silo na nas, in da je v prvi vrsti mislec, potem šele pesnik. A kdor ljubi iskre duha, izražene v lepi obliki, ta bo rad čital Medvedove poezije. Nočemo trditi, da bi se mu ne bile posrečile prav lepo tudi nekatere lirčne pesmi. Genljiva je pesnikova neusahljiva ljubezen do matere, kateri je posvetil že nebroj pesmi. Tudi humor in satira pesniku nista tuja. Verzi njegovi so vzorni, jezik blagoglasen in gibčen. Nemci imajo dokaj pesnikov, ki so slabši od našega Medveda, pa jih prištevajo svojim klasikom. Vsekakor zaslužijo Medvedova dela, da jih kupujemo in čitamo!

Knjige „Slovenske Matice“. Letos so došle knjige „Slovenske Matice“ članom kot božično, oziroma novoletno darilo, kar moramo pohvalno omeniti. Knjige so sledeče: I. Knezova knjižnica. Vsebina: 1. Dr. Janko Šlebinger: Vatroslav Jagić. 2. Ivan Cankar: Novo življenje. 3. Cvetko Golar: Dve nevesti. II. Zabavna knjižnica. Vsebina: 1. Zofka Kveder-Jelovšek: Amerikanci. 2. Milan Pugelj: Hrizantema in Cimbas. 3. Milan Pugelj: Anžiček. 4. Milan Pugelj: Evelina in Lina. III. Trubarjev Zbornik. Obsežna knjiga bogate vsebine v proslavo našega prvega slovstvenika. IV. Faust. Spisal W. Goethe Tragedije prvi del. Poslovenil Anton Funtek. Knjiga, katere smo prav posebno veseli! V. Kamniške ali Savinjske Alpe. Spisal Ferdinand Seidl. Drugi zvezek. VI. Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. K. Štrekelj. 12. snopič. VII. Veli Jože. Napisal Vladimir Nazor. Ilustriral Saša Šantel. Hrvatske knjižnice III. svezak. VIII. Kultura in politika. Dr. Fr. Ilešič. Ponatisk iz „Glasa Matice Hrv.“ Natančnejšo oceno teh knjig priobčimo v prihodnjih številkah.

Na smrt obsojeni? Dramatska slika v treh dejanjih. Spisal Ksaver Meško. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“. Celovec. 1908.

Kakor znano, se je ta Meškova drama parkrat uprizorila v našem gledišču s prav častnim uspehom in tudi drugod so jo že igrali. Sedaj jo je pisatelj predelal in „Družba sv. Mohorja“ jo je založila in izdala. Ne vemo, zakaj ni družba tega dela Meškovega, ki je namenjeno vendar v prvi vrsti preprostemu ljudstvu, svojim članom naklonila. Samo zaradi dramske oblike menda ni tega opustila? Vsekakor želimo, da bi se ta igra Meškova, ki smo jo svoj čas v našem listu že ocenili na kratko, kar najbolj razširila med slovenskim ljudstvom, zlasti koroškim, kajti prepričani smo, da bo mnogo koristila.

„Ben-Hur“, slavnoznani roman iz Kristusovih časov, ki ga je spisal angleški general Wallace, je izšel v Gabersčekovi založbi v Gorici v docela predelanem prevodu kot drugi natisk. Knjiga, ki se prodaja le vezana v dobro in lično platno, stane 4 K 50 h, po pošti 4 K 80 h.

Ilustrovani Narodni koledar. 1909. Uredil dr. A. Dolar. Cena s poštnino vred broš. K 1-20, eleg. vezan K 1-70. — Dvajseti letnik je dosegel letos naš koledar in ostal je zvest vsem svojim principom prvega leta. Koledarski del je tak, kakršen pač mora biti; ne manjka imen kraljev in cesarjev in tudi nekaj važnih letnic iz slovenske zgodovine je tukaj, seveda brez sistema, kakor se spodobi. Razvoj in napredek ima „Ilustrovani Narodni“ še pred seboj; naj se ne mudi! Čudo, da ga ni že izučila konkurenca, saj pri nas je enakemu blagu težko spričo tolikih prat in Mohorjevih koledarjev. Vendar ni mogoče reči, da bi dobro urejen koledar pri nas krasno ne uspeval, zakaj vkljub tolikemu številu nimamo niti enega, ki bi relativno zavzemal nekoliko višje kulturno in narodno obzorje. Vsi naši koledarji so zelo „skromni“, Mohorjev n. pr. je vsakoletni dokument našega reakcionarstva. Ker je baš priložnost, naj opozorim urednika, kako znajo n. pr. Hrvatje urejati in izdajati svoje koledarje. Tu je Strossmayerjev koledar, Svačić, Cirilo-Methodski koledar, ki more biti vzor, kako je treba urediti takšno knjigo. V teh koledarjih najdete malone vse, kar vam srce zaželi; ako pogledate en letnik, imate krasen pogled po hrvatski kulturi in sedanjem narodnem stanju. Koledar dobro urediti in ga založiti z lepimi spisi, se pravi sesti in pisati. V našem „Ilustrovanem“ pa celo ilustracije niso dosti prida in so čisto brez namena in pomena. No, ako vzamemo „Ilustrovani Narodni koledar“ takšnega, kakor je, bomo lahko hvalili. Ničesar več ne zahtevaj, kakor ti nudi, pa boš zadovoljen še preko meje. Beletistična priloga n. pr. je letos prelepa, in zato bi se mogel „I. N.“ z večjo pravico imenovati Literarni almanah. Najprej imamo kolo V. Moletovih pesmi „Divje rože“. Zelo blesketajoči in zvneni verzi so to, kar je njih velika vrlina. Ivan Cankarjeva „Slaba družba“ je satira, vredna premišljevanja. In V. Levstikov „L' Exterminateur“ je duhovito in originalno zasnovana novela iz pariškega ozračja in francoskega esprija. — Zadovoljen sem torej zelo, samo dobrih člankov narodopisne, kulturne, literarnozgodovinske vsebine bi tudi rad. Imenovani hrvaški koledarji so diven kažipot.

Uradniški koledar za navadno leto 1909. Uredil Anton Trstenjak. Cena 1 K. Izdala in založila „Naša zveza“. — Elegantna knjižica z bogato vsebino! Naj bi slovenski uradniki pridno segali po nji!

Slovenski kmečki koledar. Leto 1909. Izdala in založila „Narodna založba“ v Celju. Uredil Vekoslav Spindler. Cena vezanemu izvodu 1 K 50 h, s poštnino 1 K 70 h. Celje, 1909. Tisk „Zvezne tiskarne“ v Celju. Koledar ima na čelu sliko preranega umrlega vrliga rodoljuba dr. Dečka. Vsebina je bogata in vseskozi prikladna kmečkemu ljudstvu, kateremu je namenjena.

Andrej Hofer: Tirolski junak. Ljudska igra v petih dejanjih z opisom tirolskih bojov leta 1809. Poslovenil Franc Rihar. Izdalo k. s. izobraževalno društvo v Mekinjah. Ljubljana, 1908. Založila „Katoliška Bukvarna. Cena 80 h. — To je nov snopič zbirke ljudskih iger, katerih je izšlo doslej že četvero. Knjižico diči slika: Hoferjeva smrt.

Livijev komentar. Sestavil Anton Jeršinovič. V Ljubljani 1908. Založilo „Društvo slovenskih profesorjev“. Tiskala „Katoliška tiskarna“. Cena 60 h. — Kakor znano, se protivi takojšnji uvedbi slovenščine kot učnega jezika v višje gimnazije

žalostno dejstvo, da nimamo še potrebnih učnih pripomočkov. Temu se ni čuditi, saj je vendar povsem umevno, da se slovenski profesorji niso mogli ogrevati za spisavanje slovenskih knjig, ako niti vedeli niso, če se bodo kdaj rabile. Zdaj, ko se je od merodajne strani načeloma vendarle priznala upravičenost zahteve, da se uvede slovenščina kot učni jezik vsaj za nekatere predmete tudi v višjih gimnazijah, je treba dosti požrtvovalnega dela, da se to čimprej omogoči. „Društvo slovenskih profesorjev“ je sklenilo izdati za posamezne latinske in grške klasike komentarje, ki naj bi se uporabljali toliko časa, da dobimo splošne besednjake. Livijev komentar je menda prvi, ki je izšel. Naj bi hitro sledili še drugi! —

Josip Gasteiner: Knjigovodstvo za dvorazredne trgovske šole. Slovensko izdajo priredil Ivan Volc, računski revident. Cena vezani knjigi 4 K 50 h. Ljubljana, 1908. Izdalo in založilo slov. trgovsko društvo „Merkur“ v Ljubljani. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. — Podrobna ocena takih učnih knjig, kakor je navedena, seveda ne spada v leposloven list, vendar pa radi opozarjamo nanjo tudi naročnike našega lista. Knjiga je sestavljena pregledno in bo brez dvojbe jako dobro služila svojemu namenu.

Latinski in grški prevod Gregorčičeve ode „Soči“. Svoj čas smo priobčili v našem listu latinski prevod Gregorčičeve ode „Soči“, sedaj je prevedel isti avtor to prekrasno pesem našega pesnika tudi na starogrški jezik, a oba prevoda je izdal v posebni brošurici, ki se dobiva po knjigotržnicah za 60 h. Prelagatelj noče biti imenovan, a toliko lahko izdamo, da ni Slovenec po rodu, in tem bolj imponujeta torej pietetu in spoštovanje do našega pesnika, ki se izražata v tem prevodu. Želimo, da bi se po brošurici pridno segalo in čeprav morda samo iz istega nagiba, iz katerega je bila izdana. Vsekakor pa mora tudi zanimati, kako se glasi eden najlepših poemov našega pesnika v latinščini in grščini! O obeh prevodih, zlasti pa o grškem se je izjavil jako laskavo profesor dr. Wecklein, rektor Maksimilijanovega gimnazija v Monakovem in prva avtoriteta, kar se tiče znanja klasične gršine.



Glasba.

Aljaževe skladbe. Katoliška Bukvarna je razposlala V. zvezek Jakob Aljaževih mešanih in moških zborov. Cena 60 h. — Obenem je izdala „Katoliška Bukvarna“ Aljažovo skladbo: „Stražniki“ (besede Gregorčičeve), ki jo dobijo vsi slovenski pevski zbori in društva na zahtevo brezplačno tudi v večjem številu. Strokovnjaško oceno teh skladb prinesemo pozneje.

Koncert Leopolda Godowskega (20. nov. v Ljubljani). Je dosti razložka v igri Godowskega, če interpretira Beethovna ali Chopina in Liszta. Trpko, kljubovalno je podal prvega „dvaintrideset variacij“, tirajoč jih trezno k tematični prozornosti, hoteč jih izklesati k monumentalnosti, ki se ne prilega nežni priprostosti, katera jim tako dobro pristoji. Pravi naturel Godowskega je bilo zaslediti šele v kalejdoskopskem bogastvu Schumannovega „Carnevala“, v katerem se menjavajo podkrinko osebnosti najraznovrstnejših značajev; simpatičen je postal Godowski v točkah

čutne poezije, sladke spevnosti, domena njegovemu pojmovanju je romantiška sanjavnost, prav v nji uveljavlja eminentno svojo prstno rutino, ki pričarava divno uspele, na najrahljši utrip reagujoče glasovne učinke. Žato je velik Godowski kot predavatelj Chopina; le-tega sonato op. 35. s proslavljenim pogrebniškim pohodom je podal v vsej njeni melanholični veličastnosti, nedosežno virtuosno v „prestu“, v katerem se pode unisonske pasaže ko mraki težkih, usodnih oblakov. Koliko prisrčnosti je zvenelo v kantileni Schubert-Lisztove „Pomladne nade“, koliko čara je vztrepetalo iz Lisztovih dvojnih etud ali iz njegove briljantne „Tarantele“. Dospela je v Lisztovih skladbah na višek učinka dovršenost prstne egalnosti, ob kateri izvajlja Godowski instrumentu mehko, ki opaja in udivlja. Do bravurnosti se povzpne Godowskega klavirsko mojstrstvo v njegovi parafrazi Straussovega valčka „Wein, Wein, Gesang“; v vrtinec kontrapunktiški si tu poigravajočih motivov si je nanosil, kar je virtuosnih težkoč in osupljivih efektov. Od točke do točke se bolj ogrevajoče, v glasnem aplavzu se izražajoče zanimanje za mojstra je izzvalo le-tega, da je dodal povrh sporeda še troje namečkov, med temi dvoje etud za samo levico, v katerih je dokumentiral kar najeklatantneje, kako suverenski obvladuje svoj instrument.

Dr. V. Foerster.



Gledišče.

Slovensko gledišče. A. Drama. Od zadnjega poročila nam drama ni prinesla bogve kaj. Nekak dogodek je bila vsekakor uprizoritev Goethejevega „Fausta“ dne 19. decembra. Poudarjalo se je z nekim ponosom, da smo s tem nadkrilili vse Jugoslovane, kajti ni v Zagrebu, ni v Belgradu, ni v Sofiji niso igrali še „Fausta“. Toda če je izguba na eni in dobiček na drugi strani res tolik, je še vprašanje. „Faust“ pač ni pisan za oder, in če se je hotelo pri nas to dejstvo iznova dokazati, potem se je dokaz vsekakor posrečil. Nimamo pri tem v mislih baš onega nemogočega prizora, ko vidi gledalec obenem v cerkev, na trg pred cerkvijo, v Metkino in Martino sobo, temveč govorimo o splošnem vtisku. Kdo onih, ki se niso že prej poglobili v to grandiozno delo velikega Nemca, je pri predstavi tudi le zaslutil, kaj se mu predstavlja? Kdor pa je delo natanko proučil, je pri predstavi toliko pogrešal, da zopet ni mogel imeti pravega užitka. Tega pa ni tolikanj krivo glediško vodstvo, ki mu gre v marsikaterem pogledu priznanje, kajti videli smo „Fausta“ tudi že slabše uprizorjenega, temveč, kakor smo že omenili, pred vsem to, da „Faust“ ni pisan za oder. Če si je Goethe sam zaželel, videti ga uprizorjenega, se mu je ta želja vsekakor prepozno obudila! Nehote smo se pri predstavi spomnili Gounodove opere in iznova smo spoznali krivičnost obsodbe opernega teksta, ki so mu nemški kritiki toliko prigovarjali, zgražajoč se pri tem ob „francoskem okusu“. In vendar je učinek v operi celo z ozirom na golo dejanje mogočnejši, nego je bil na pr. pri taki uprizoritvi „Fausta“, kakršno smo videli mi. Vsekakor pa je ne malega pomena, da smo dobili Slovenci lep prevod Goethejevega „Fausta“, in če je hotelo vodstvo našega gledišča ž njegovo uprizoritvijo nekako manifestirati to dejstvo, potem smo popolnoma na njegovi

strani. O prevodu samem nam je obljubljen od merodajne strani obširnejša ocena. — Razen „Fausta“ smo imeli zadnji čas še sledeče dramske predstave: dne 29. novembra se je ponovila burka „Vražja misel“, dne 3. decembra smo videli prvič na našem odru dramsko pravljico v 8 slikah „Enkrat je bil...“, spisal Holgar Drachmann — precej ponesrečeno delo, ker ne zadovolji nikogar, kajti ni pisano ne za odrasle, ne za mladino —; 8. decembra popoldne se je uprizorila „Trnjulčica“, 13. dec. so igrali prvič igrokaz v 5 dejanjih „Grof Monte Christo“, po Aleks. Dumasovem romanu spisala Therese Majerle; 20. decembra popoldne se je ponovil Finžgarjev „Divji lovec“; na Sv. dan popoldne smo videli po daljšem presledku zopet enkrat „Desetega brata“, a 27. decembra popoldne „Pepelko“.

B. Opera in opereta. Opernih, oziroma operetnih novitet zadnji čas ni bilo, česar pa nikakor ne grajamo, ker smo si že prav želeli videti zopet tudi nekatere starejše opere. Času primerna je bila uprizoritev rodoljubne Zajčeve opere „Nikola Šubić Zrinski“, ki so jo peli 27. novembra pa 1. in 8. decembra. Uprizoritev je bila lepa, navdušenje veliko! Dne 29. novembra se je pela četrtič opera „Samson in Dalila“, dne 11. decembra pa šestič opereta „Valčkov čar“, ki pa je to pot radi raznih neprilik precej razočarala; dne 13. decembra so ponovili še enkrat „Netopirja“; dne 15., 17., 27. in 29. decembra se je pela z jako lepim uspehom „Carmen“; dne 22., 25. in 29. decembra pa „Prodana nevesta“, katero smo videli v prejšnjih časih v celoti morda že bolje uprizorjeno, vloga Marinke pa gotovo še ni bila poverjena boljši pevki, nego je gospodična Šipankova.

Dr. Fr. Zbašnik.



Med revijami.

Carniola. I. letnik (1908), 3. in 4. sešitek. Jubilejska številka. Muzejsko društvo je naklonilo svojim članom s to številko svojega organa jako prijetno presenečenje, kajti sešitka prinašata poleg 14 tabel, deloma v barvotisku, jako bogato in zanimivo vsebino. Prvo stran diči cesarjeva podoba z latinskim posvetilom izpod peresa profesorja dr. Tomiška. Znamenit je članek arhitekta J. Kronfusa iz Bamberga o narodni umetnosti na Kranjskem. Dr. Ivanič piše o cestah na Kranjskem v XVIII. stoletju, dr. Lokar objavlja nekaj pisem Anast. Grüna Prešernu in Bleiweisu, dr. Sajovic govori o kranjski školjčni bisernici, dr. Šmid, urednik Carniole, pa razpravlja o dveh prazgodovinskih gomilah v okolici novomeški. Za mala izvestja so prispevali gg. dr. Žmavc, dr. Sajovic, dr. Lokar, Luka Pintar in dr. Šmid.

„Slavjanski mir“. To je naslov novega časopisa, ki bo izhajal po enkrat na mesec v Petrogradu in je posvečen književnosti, umetnosti in sploh idejnemu gibanju med slovanskimi narodi. Izdajanje tega lista je rodilo spoznanje, da je skupnemu delu slovanskih narodov medsebojno spoznavanje prvi pogoj. Temu spoznavanju bo služil novi list. Prva številka obsega prevode iz vseh slovanskih jezikov, a na čelu vsem je postavljen prevod Cankarjevega spisa „V hiši Marije Pomočnice“. Povrh prinaša številka tudi študijo o literarni fizijonomiji Cankarjevi. Cena na leto 3 rublje.

Česka revija „Vlast“ je priobčila v svoji XXV. lanski številki Meškov spis „Simon Gregorčič“, ki je bil l. 1907. objavljen v našem listu.



Splošni pregled.

† **Dr. Hinko Dolenc.** Dne 10. dec. je na svojem domu v Razdrtem pri Postojni po kratki bolezni preminil čitatelj „Ljubljanskega Zvona“ dobro znani pisatelj dr. Hinko Dolenc. Rajnik je bil kremenit značaj, a nekaj kremenitega imajo tudi njegovi spisi na sebi. Njegova spisa o Cerkljanskem jezeru, o gozdu in nekaterih njegovih ljudeh in njegove črtice o burji se bodo s slastjo čitali še dolgo dolgo. Pokojni Dolenc je bil rojen pripovednik in le škoda, da se ni bolj posvetil pisateljevanju. Malokateri pisatelj zna pogoditi tako dobro ljudsko govorico, kakor je znal to on, a znal se je poglobiti tudi v mišljenje in čuvstvovanje preprostega naroda. Način njegovega pripovedovanja je bil originalen in značaji, ki nam jih je risal, so prave kabinetne slike. Dasi je živel dolga leta v mestu, je ostal vse svoje življenje pristen Kraševac. Obetal nam je še mnogo, zlasti črtice iz francoskih časov, žal, da svoje obljube ni mogel izpolniti! Blag spomin vrlemu možu in darovitemu pisatelju!

† **Dr. Benjamin Ipavic.** V Gradcu je preminil nedavno znani in priljubljeni naš skladatelj, dr. Benjamin Ipavic. Tako je šel le prekmalu za svojim bratom Gustavom, ki je umrl avgusta meseca p. l. O zaslugah njegovih za razvoj naše glasbene umetnosti morda še izpregovorimo v našem listu. Slava njegovemu spominu!

Iz odboroze seje „Matice Slovenske“ dne 23. decembra t. l. „Matica“ je za leto izdala 8 publikacij, eno v družbi z „Mat. Hrv.“ „Letopis“ je bil za leto opuščen. Klišeje za slike je razen štirih izdelala v popolno zadovoljnost in točno „Dionička tiskara“ v Zagrebu. — Za leto 1909. izda „Matica“: 1.) Bleiweisov „Zbornik“; 2.) „Zabavno knjižnico“ (drama Etbina Kristana „Katon Vranković“); 3.) „Knezovo knjižnico“ (med drugim najbrž R. Murnika roman iz francoske dobe: „Lepa Ljubljancanka“); 4.) „Hrvatsko Antologijo“; 5.) Opis slovenske zemlje: „Koroška“ (z jezikovnim zemljevidom, spisal dr. M. Potočnik); 6.) „Narodne pesmi“; 7.) „Onjegin“ (prevel iz ruščine dr. Iv. Prijatelj). — Za rok 1. maja 1909 je razpisana častna nagrada 200 kron iz Costove ustanove za najboljši leposlovni spis katerekoli vsebine, ki naj obsega vsaj štiri tiskane pole, za rok 1. december 1909 pa iz Jurčič-Tomšičeve ustanove dve častni nagradi à 200 K za najboljša leposlovna spisa o francoski dobi, ozir. o ilirskih časih St. Vraza in Lj. Gaja. „Zbornik“ bo ob koncu imel namesto bibliografije smotro o znanstvenih delih, zlasti slovanskih. Za leto 1910 se pripravlja knjiga o francoski dobi, ki bo med drugim poročala tudi o še ohranjenih spominih našega naroda na Francoze, in pa študija dr. Br. Drechslerja o St. Vrazu. Pridobiti je za „Slovensko zemljo“ pisatelja, ki bi opisal Stajersko. Za leto 1911. je pripraviti knjigo „Hrvati“ (vsestranski opis hrvatskega ozemlja in življenja), Za „Umetniško Kolo“ je dobiti denarnih virov, za „Zgodovino slov. umetnosti“ je stopiti v zvezo z našimi umetniki. — „Slov. zemljevid“ bo ob Novem letu rokopišno dodelan; za tehniški slovar se v svrhu končne redakcije prepisuje gradivo.

Prešernovo pismo Bleiweisu. V Bleiweisovi literarni zapuščini sem našel sledeče še neobjavljeno pismo:

Lieber Freund!

Zur Belohnung deiner Verdienste um die Anmannbringung meiner Poesien durch deren Ankündigung und Besprechung in deinem Blatte erhältst Du ein Extra-exemplar derselben, welches sich von anderen dadurch unterscheidet, daß das Magistrale pag. 147 akrostichisch ist.

Da ich einige Exemplare meiner Carmina nach Prag zu schicken beabsichtige; so ersuche ich Dich den Plenum titulum des Bibliothekars Hanka, der mir vor etlichen Jahren durch Sreznjewski seine Poesien überschickt hat, entweder aus einem Schematismus, oder durch eine Nachfrage beim Herrn Bibliothekar Likowez zu eruiere und mir bekannt zu geben.

Schließlich machte ich Dich auf die in der illustrierten Zeitung vom 6. d. M. pag. 92 vorkommende Sphinx aufmerksam, die bei Thorda in Siebenbürgen soll aufgefunden worden sein. Ich halte dafür, daß sich entweder ein deutscher oder ein slawischer Schalk mit den Archeologen einen Spaß erlaubt hat. Ich habe die Inschriften beim ersten Anblick, sie rückwärts lesend, dahin entziffert, daß sie Zari dan und ima imati thiare zari dan, ima imeti tire (Bahnen) zarje oder zorni dan, habet habere vias aurorae dies, zu lesen sind. Anfangs habe ich thiare für dveri, duri gehalten; allein auf meiner gestrigen Fahrt nach Münkendorf auf einer Schneebahn (tir) die wahre Wortbedeutung entziffert. Ich zweifle nicht, daß jeder Slawe, der auf die fraglichen Inschriften aufmerksam gemacht wird, solche ohne Beihülfe eines Schlüssels so leicht als ich lesen wird. Daher wäre dieser Gegenstand, wenn er in den Novice zur Sprache kommen sollte, mit Vorsicht zu behandeln, weil man sich sonst lächerlich machen könnte. Vale et fave.

Krainburg am 21. Jänner 1847.

Dein Freund Dr. Prešerin.

Glede naznanila in ocene Prešernovih poezij v „Novicah“ omenjam sledeče:

Pod naslovom „Slovensko knjižestvo“ so napovedale „Novice“ Prešernove poezije v 42. listu z dne 21. kozoprška (oktobra) 1846. leta na strani 168. takole: „(Pesmi našiga slavniga pesnika gosp. Dr. Prešerna) gospod Blaznik že natiskuje; prišle bojo kaj lepo natisnjene pod nadpisom: Poezije dohtarja Franceta Prešerna v nekih tednih na svitlo; 7 pol je že natisnjenih. Ne samo Slovenci, temuč vsi Slovani hrepene — kakor smo od več strani slišali — po Prešernovih sladko tekočih pesmih.“ To oznanilo je bilo gotovo lepše, kakor ga je pričakoval Prešeren sam. Čez tri mesece (20. I. 1847., I. 3.) so prinesle „Novice“ pravo „Oznanilo“, glaseče se: „Ravno so na svitlo prišle in na prodaj per gospodu Jožefu Blazniku na Bregi Nr. 190: Poezije dóktorja Franceta Prešerna. Cena 1 goldinar.“ In v istem listu so priobčile na prvi strani Prešernovo „Pevcu“ s pripombo uredništva: „Iz ravno sedaj na svitlo danih, v tiskarnici gosp. Blaznika krasno natisnjenih poezij gosp. dóktorja Franceta Prešerna.“

To bi bila v pismu omenjena „Ankündigung“ in „Besprechung“ Prešernovih poezij je spisal za „Novice“ Malavašič. V „Domorodnih listih II.“ imenuje Prešerna danico med pesniki „Čebelice“ (gl. I. 7. z dne 17. svečana 1847). O Prešernovih pesmih pa govori pravzaprav šele v 9. listu (z dne 3. III.), oziroma že v 8. I. (z dne 24. II.), kjer ga primerja s Koseskim. Ker pa piše Prešeren v svojem pismu o „Ankündigung“ in „Besprechung“, ne more biti datum njegovega pisanja pravi. Najbrže je napisal mesto „Februar“ „Jänner“.

Da ni pristavil pod pismo pravega meseca, nam dokazuje tudi sfinga, o kateri govori. Njeno sliko v naravni velikosti je priobčila namreč z napisom vred „Illustrirte Zeitung“ (Leipzig), ki se je mnogo čitala v naših deželah, v VIII. zvezku v 188. št. z dne 6. februarja 1847. Prinesla je tudi precej razlag njenega napisa in izvira. Tako n. pr. se mučijo ž njo že v 200. št. štirje razboriti možje, med njimi tudi „un slavophile“. Ta pripoveduje v svoji razlagi stvari, ki bi utegnile zanimati naše klasične filologe. Cilnius Maecenas je namreč „silni“, Volumnius = veleumni, Pleminius = plemenni, plamenni. „Thorda“ izvaja seveda iz tverd, tvrd. Uredništvu lista „Illustrirte Zeitung“ je — mimogrede povedano — najbolj ugajala razlaga tega slavofila. Mnogi izmed onih, ki so skušali razjasniti sfingo v „Illustrirte Zeitung“, so čitali kakor Prešeren napis od zadaj, a Prešernova razlaga je ostala seveda osamljena.

Kakor je iz pisma razvidno, je poslal Prešeren nekaj izvodov svojih „Poezij“ tudi na slovanski sever, tako n. pr. V. Hanki v zahvalo, da mu je poslal po Sreznjevskem svoje pesmi. S tem se je spoprijateljil Prešeren leta 1841. v Ljubljani. Njegovo „Gospodu Izmajlu Sreznjevskemu v spomin vel'kega tedna leta 1841.“ spesneno peterostiše nam je znano iz Prešernovega albuma.

S Hanko si je dopisoval Bleiweis sam. Kdaj se je začelo njuno pismeno občevanje, mi ni znano. V Bleiweisovi zapuščini se nahajata dve pismi Hankovi iz leta 1854. in 1857. V prvem prosi Bleiweisa „Nove pratike“ in „Novic“ ter mu pošilja za to „Kraljedvorski rokopis“, v drugem se mu zahvaljuje za „Veliko pratiko“ (1857) in mu želi, da bi mogel še dolgo let „panovati“ v prosph Slovanov.

Likavec, rodом Ceh, je bil knjižničar ljubljanske licealne knjižnice od 16. septembra do svoje smrti, t. j. 13. januarja 1850.

Enak izvod kakor Bleiweisu je poslal Prešeren tudi Vrazu dne 5. febr. 1847.

Tu priobčeno Prešernovo pismo nam pove, da sta se Prešeren in Bleiweis leta 1847. tikala. Iz Prešernovega pisma Vrazu z dne 29. julija 1843. l. vemo, da ni poznal Prešeren Bleiweisa do takrat po obrazu, leta 1845. pa sta se sicer poznala, a vikala.

Na koncu še tole: V Bleiweisovi književni zapuščini se nahaja tudi Prešernov rokopis njegovega znanega soneta: An böser Wunde leidend muß entsenden . . . Akrostihide nima zaznamovane. Od onega, ki ga je objavil L. Pintar v Prešernovih nemških pesmih, se razlikuje v sledečem: namesto tleides ima tleicens, n. erliegen, wenn der Seher nicht gelogen erliegen darf, wenn Seher nicht gelogen, n. Chorwölff — christlich.

Spodnji desni ogel rokopisa je odrezan, torej mesto, kjer je bil skoro gotovo Prešernov podpis.

Dr. Janko Lokar.

Aleksander Świętochowski. V oktobru m. l. je slavil štiridesetletnico svojega delovanja Aleksander Świętochowski, eden najznamenitejših sodobnih poljskih publicistov in pisateljev in glavni zastopnik poljskega pozitivizma. Že v svojih prvih spisih se je pokazal vnetega pristaša pozitivističnih teorij in je ostal do današnjih dni v naprednem taboru, se bojeval z vsakovrstnim fanatizmom in oznanjal v svojih delih zahteve po prosveti in deloval vneto na socialnem polju kot odkritosrčen človekoljub.

Rodil se je 18. januarja 1849. l. v Stočku. V Varšavi je študiral zgodovino in se začel istočasno oglašati s članki, ki so vsled svoje duhovitosti takoj začeli vzbujati zanimanje. Leta 1876. je dosegel v Lipskem filozofski doktorat na podlagi

svojega spisa: „Ein Versuch, die Entstehung der Moralgesetze zu erklären“. Pozneje je napisal še nekaj modroslovnih razprav: „Voltaire“, „Pesimistova razmotrivanja“, „O epikureizmu“ in „Pesnik kot prvotni človek“.

A znamenitejši je pač kot publicist in pisatelj. Leta 1878. je prevzel urejanje dnevnika „Nowiny“, a leta 1881. je ustanovil v Varšavi sam svoj tednik „Prawda“. Ta socialna in literarna revija izhaja še sedaj in je bila vedno prvobitna napredna misel med Poljaki; še nedavno je objavila tudi članek o Slovencih in njih političnih težnjah in težavah. Najznamenitejši sotrudnik tega lista pa je bil Świątochowski sam; in njegova svetovna izobrazba in duhovitost sta mu pomagali, da seme njegovih misli ni padlo na skalna tla.

Njegova najbolj znana leposlovna dela so povesti: „Hava Rubin“, „Damijan Capenko“, „Klement Boruta“ in dramski spisi: „Nedolžni“, „Antea“, „Oče Makarij“, „Aspazija“, „Regina“, „Avrelij Višar“, „Duhovi“ in dr.

Tudi kot pisatelj in umetnik je ostal Świątochowski vedno zvest teorijam pozitivizma. Čuvstvo pri njem nima onega pomena, kot ga je imelo pri romantikih; v njegovih spisih ni nič mističnih nagnjenj. Razum vlada povsod, ostri, analizirajoči razum in pri idejah ne odločata družba in masa, ampak individualnost. Junaki vseh njegovih del so vsi on sam, vsi mislijo in analizujejo tako kot on in hodijo visoko nad zemeljsko vsakdanjostjo po potih abstraktnih misli.

Vsa ta dela so pisana duhovito, dialektika slavi v njih trumfe, a njih nezidna logika je obenem tudi njih slaba stran. Ob vsej lepoti sloga in ob vsej duhovitosti puste mnogokrat čitatelja hladnega. V njih ni onega, kar pove mnogokrat več kot tisoč knjig in kar se izrazi dostikrat z enim samim vzdihom ali pogledom, ki se je rodil v duši onostran mej logike in razuma.

A kljub vsem tem hibam je Świątochowski in ostane aristokrat misli. Plemenitost ciljev in stremeljenj je zanj večna zahteva, zahteva obstanka.

Ko vpraša umirajoči „Ojciec Makary“ Regino, ali veruje tudi ona v nesmrtnost duše, mu ta odgovori: „Ne tako, kakor si mislil in želel, a tudi jaz verujem v nesmrtnost duš. Če najmanjši atom ne izgine v naravi, četudi se odtrga od svojih spojin in se oprosti, ravno tako ostanejo tudi človeške misli in čustva, čeravno brez imena in spojene z drugimi, na veke v duhu sveta. Kar je vzniklo iz naše duše, to je trajno. Vsi oni, nad katerimi se je razprostrl naš dobrodejni vpliv, podaljšajo naše življenje preko groba in podajo njegovo nit bodočim pokolenjem...“

In delo Świątochowskega bo živelo še dolgo v vnukih sedanjih rodov.

Vojeslav Motě.

Listnica uredništva. Gosp. M. Preinfeld. Pišete: „Prosim, priobčite naslednjo pesmico v „Zvonu“:

„Rad bi duhal tiste sladke rože,
ki na licih plamené ti . . .“

Do tu si upamo, naprej ne. Nemara bo Zvonovim čitateljem že tega preveč! — G. J. L. Vaši „skladbi“, kakor imenujete Vi svoje pesniške proizvode, smo s posebno slastjo — položili v koš.





Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se [priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok in vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih [nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

